

B. (252) 1. B. OFFICINALE H. f. elliptico-oblongis, acuminatis, crenulatis, inferius ramisque junioribus albo-tomentosis. Racemis compositis, axillaribus, erectis, folia vix aequantibus. — *Syn.* Lithocarpus Benzoin Blume. Styrax Benzoin Dryand. — *Gr.* op Sumatra, Java. h matig hoog. — *Ic. D.* 210. H. XI. 24.

G. D. De door insnijdingen uit de schors en het hout verkregen hars: BENZOË, RESINA seu GUMMI BENZOËS vel ASA DULCIS.

E. Riekt, vooral bij verwarming aangenaam; smaakt aanvankelijk zoet, dan scherp prikkelend.

B. Gele in aether oplosbare hars 80 p.C., bruine in aether niet oplosbare hars 0,25, Benzoëzuur 20, zeer weinig vluchtige olie en extractstof (STOLZE).

W. Prikkelend balsamisch, opwekkend, vooral op het vaatstelsel en de slijmvliezen der longen.

G. Vroeger in blennorrhoeë der longen en ingewanden in SUBSTANTIE (5—20 gr), ook de FLORES B.; *uitwendig* tegen rheum. en arthr. ziekten, atonie der huid, tot BEROOKING, in PLEISTER, ZALVEN ERZ.

P. ACIDUM BENZOÏCUM, ook FLORES genoemd (5—10 gr.) TINCTURA BENZOËS, LAC VIRGINIS. Bestanddeel van riekpoeders, zamengestelde geneesmiddelen: PILULÆ BALSAMICÆ, SPECIES PRO SUFFITU.

Subclassis III. COROLLIFLORÆ DC.

Met eenbladigen vrijen kelk, eenbladige onder het vruchtbeginsel staande bloemkroon. Meeldraden op de bloemkroon gehecht. Vruchtbeginsel vrij.

Fam. XLII. OLEACEÆ LINDL.

Calyx dentatus vel divisus. Corolla regularis, hypogyna, monopetala, limbo 4-fido, aut 4-petala, petalis per paria filamento connexa, aestivatione valvata. Stamina 2, tubo inserta et petalis adnexa. Discus o. Ovarium 2-loculare; loculis 2-ovulatis, ovulis pendulis collateralibus. Fructus capsularis.

baccatus vel drupaceus. Semina albuminosa: embryo rectus, radícula ad hilum versa. — (K. II. 78).

De *Olijfachtigen* zijn eene kleine familie van heesters en boomen met tegenoverstaande, gewoonlijk onverdeelde, bladen en pluim- of trosvormende bloemen; in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De bladen en schorsen zijn meestal zamen-trekkend-bitter; de bloemen veelal welriekend.

I. OLEA L. Calyx 4- dentatus. Corollae limbus 4- fidus. Drupa 1—2- sperma, putamine osseo.

B. (253) 1. o. EUROPEA L. f. oppositis lanceolatis integerrimis discoloribus, racemis axillaribus compositis. — *Olijfboom.* — *Gr.* in Azië, Z. Europa, daar veelvuldig gekweekt. — *Bl.* Jun. †. De wilde heesterachtig, doorndragend. De gekweekte, boomachtig 8—9', zonder doornen. — *Ic. D. 212. H. X. 10.*

G. D. De vruchten, *olijven*; OLIVÆ, eigenlijk de uit het vruchthulsel verkregen olie: OLEUM OLIVARUM.

E. Olie: bleekgeel, bijkans zonder reuk, smaak zoet. — De slechtere soorten geelachtig-groen, van meer of minder onaangename reuk en smaak.

W. De *olie:* verzachtend, involverend, verslappend, de slijmsecretie bevorderend; zoo als alle vette olien.

G. Inwendig tot verzachting bij geprikkelde toestanden, krampen, tot inwikkeling van scherpe stoffen, enz. alleen of in EMULSIE; *uitwendig* tot verslapping en bedaring; ook tot vehiculum, tot LINIMENTA, UNGUENTA, EMPLASTRA.

De bladen en schors zijn ook in de geneeskunst geroemd; bevatten bittere extractstof, looistof en eene de Manna-stoffe gelijkende zelfstandigheid (PALLAS). Oude olijfboomen bevatten eene geurige hars, waaruit PELLETIER eene kristall. stof, *Olivine*, afscheidde.

2. OL. FRAGRANS THUNB. *Gr.* in China, Japan. — *Ic. D. 213.* De geurige bloemen in China gebr., om aan de Thee eenen liefelijken reuk te geven.

(254) SYRINGA VULGARIS L. *Gr.* oorspronkelijk in Persië, thans bij ons veel gekweekt. — *Ic. D. 214.* Het EXTRACT der

onrijpe zaaddoozen, van sterk zuiver bitteren smaak, is als tonicum en febrifugum in nieuwere tijden zeer aanbevolen. — Bevat: looistof, bassorine, Chlorophylle, suiker, Malas Calcis en salpeter. (ROBINET).

II. FRAXINUS L. Calyx 3—4- partitus aut nullus. Corolla 3—4- partita aut nulla. Ovarium biloculare dissepimento valvulis contrario, loculis 1- ovulatis. Nux plano-compressa. Flores polygamo-dioici.

B. (255) I. F. ORNUS L. f. subtrijugis, foliis petiolulatis lanceolatis ellipticisve acuminatis serratis, floribus completis. — *Syn.* Ornus europaea P. Fraxinus florifera DC. — *Gr.* in Z. Europa. — *Bl.* Mei. † 10—25'. — *Ic. D.* 374. H. XIII. 11.

G. D. Het uit de schors door insnijdingen vloeijende en aan de lucht gedroogde zoete sap: MANNA.

E. Reuk onaangenaam naar honig; smaak sterk zoet, dan iets prikkelend en walgelijk.

B. Mannasuiker, (*Mannite*), 60 p.C. in de fijne soorten, slijmsuiker, gom, eigendommelijke purgerende stof, van bitteren, walgelijken smaak.

W. Zacht purgerend, de afscheiding der slijmvliezen bevorderend.

G. Als zacht purgans bij kinderen, en bij ontstekingsachtige en koorts-ziekten, in OPLOSSING of SUBSTANTIE.

P. Gezuiverde Manna, MANNA DEPURATA seu TABULATA. — SYRUPUS MANNÆ.

2. F. EXCELSIOR L. *Gemeene Esch F. B. Sept.* I, 2. p. 703, een bekende Europ. en Aziat. woudboom. — *Bl.* April. — *Ic. D.* 373. H. XIII. 10. Zoude volgens sommigen in meer zuidelijke landen ook Manna geven. — CORTEX en FOLIA FRAXINI, zeer bitter-zamentrekend, zijn als Kina-Surrogaat aanbevolen.

Fam. ASCLEPIADEÆ R.BR. — (K. II. 73).

(256) I. CYNANCHUM VINCETOXICUM P. *Gifwerende Engbloem F. B. Sept.* I, 1. p. 213. — *Syn.* Asclepias Vincet. L. — *Gr.* door bijkans geheel Europa. *Bl.* zomers. †. — *Ic. D.* 208. H. VI. 30. — De wortel, RADIX VINCETOXICI seu HIRUNDINARIÆ, van bitter scherpen smaak, volgens FENEULLE eene braakwekkende

alcal. stof, hars, vluchtige en vette olie, slijm, zetmeel, appelzure en oxal-zure zouten bevattend, heeft diuret. en diaphoret. krachten en was weleer tegen Hydrops enz. in POEDER, INF., DECOCT. gebr. — *Uitwendig* tegen zweren. — EXTRACTUM, AQUA *en* TINCTURA VINC. geheel ongebr.

(257) 2. C. MONSPELIACUM L. *Gr.* in Z. Europa. — *Ic. H. XII. 42,* bevat een hevig purgerend melksap, hetwelk ingedroogd vroeger als SCAMMONIUM GALLICUM *seu* MONSPELIACUM gebruikelijk was, waarschijnlijk nog met andere stoffen vermengd. Het sap der gekweekte plant bevat: was 14, in aether opl. hars 29, in aeth. onopl. 2,5, chlormagnium met iets extractstof 26, gom 3,5, lijm met zouten 6, eiwit 19 — in 100 deelen (MARQUART).

(258) 3. C. ARGHEL DEL. (Solenostemma Arghel Hayne), een kleine heester uit Opper-Egypte en Nubie, met lancetvormige, aan beide einden versmalde, gladde, bijkans ongesteelde bladen. — *Ic. D. Suppl. I. 13. H. IX. 38.* Met deze zeer bittere en zamentrekkende bladen worden dikwijls de *Fol. Sennae* vervalscht. (Vergel. Cassia p. 76).

4. C. IPECACUANHA W. (Asclepias asthmica L.) op Ceylon, Mascar. eil.; de scherp-bittere, braakwekkende wortel aldaar als Ipecacuanha gebruikt.

1. ASCLEPIAS SYRIACA L. *Gr.* in N. Amer.; de wortelschors daar als pijnstillend middel gebr.

2. A. TUBEROSA L., in N. Amer.; de wortel als diaphoret., expectorans, febrifugum gebr.

3. A. CURASSAVICA L. in Z. Amer.; de wortel aldaar als *Ipecae.* gebr. Ook van SARCOSTEMMA GLAUCUM KUNTH.

(259) CALOTROPIS (ASCLEPIAS L.) GIGANTEA R. BR. in O. Indië: de wortel onder den naam MUDAR of ARKA, aldaar tegen Syphilis, waterzucht, huidziekten enz. zeer gebr.; ook in Europa aanbevoelen. PLAYFAIR zegt, dat zij een krachtig roborans en met opium een goed diaphor. zij; 3—5 gr. 2—3 maal daags. CUMINO zag er dikwijls misselijkheid door ontstaan. DUCAN meent daarin eene bijzondere stof, *Mudarine*, gevonden te hebben. — *Ic. Botan. Reg. 58.*

Fam. XLIII. APOCYNÆE R. BR.

Calyx 5-*pariitus, persistens*. Corolla *monopetala, hypogyna, regularis, 5-fida, aestivatione oblique contorta, decidua*. Stamina 5, *corollae inserta, laciniis alterna: filamenta libera*. Antherae *stigmati incumbentes*. Pollen *granulosus*. Ovaria *multi-ovulata, 2 vel 1 biloculara*. Stylus 2 aut 1. Stigma 1. Pericarpium *folliculare, capsulare, drupaceum vel baccatum*. Semina *albuminosa, embryo rectus, radícula ad hilum versa*. (K. II. 75).

De *Apocynëen*, welke in gedaante en eigenschappen de voorgaanden zeer naderen, zijn kruiden, heesters of boomen, vooral in de heete gewesten, met gave, tegenoverstaande, zelden afwisselende, meestal parallel-geaderde, bladen, met, gewoonlijk in bishermen staande, of enkel in de oksels geplaatste, bloemen.

Eigenschappen. Bevatten waterig of melkachtig sap. De laatsten zijn door sommigen tot eene afzonderlijke familie, *Strychnëen*, gerekend; zij bevatten de bekende vergiftige *Strychnine*, waarvan $\frac{1}{8}$ gr. eenen sterken hond doodt. — Allen zijn *scherp-giftig* en *purgerend*, of *scherp-narcotisch*. De hevigste vergiften vindt men in deze familie als het *Woorara-* en *Upas-gif*. — Alleen de *geurige* *Alyxia* vormt eene uitzondering, even als de *Cascarille* onder de *Euphorbiaceae*. *Hancornia speciosa* Gom. draagt in *Brasilië eetbare* vruchten en *Apocynum reticulatum* L. wordt als *groente* gebruikt. De vruchten van *Strychnos innocua* en *S. spinosa* Lam. zijn *eetbaar*.

I. Trib. Strychneae.

I. STRYCHNOS L. Calyx 5-*dentatus*. Corolla *infundibuliformis, limbo 5-fido*. Stamina *fauci inserta*. Stylus *filiformis, stigmati incrassato*. Bacca *succosa, pericarpio sicco, polysperma*.

B. (260) 1. s. NUX VOMICA L. f. *ovato-rotundatis glabris, integerrimis, 3—5-nerviis, cymis terminalibus, paniculatis, densis, baccis sphaericis laevibus, seminibus umbilicato-disciformibus*. Gr. in O. *Indie, Coromandel*. ♁ , *stam kort, dik*, — *Ic. D. 209. H. II. 17.*

G. D. De zaden, *NUCES VOMICÆ*, *kraansoogen*.

E. Bijkans zonder reuk, smaak sterk en walgelijk bitter.

B. Strychnine, Brucine, vette olie, was, gom.

W. Scherp-stimulerend-narcotisch, vooral op het ruggemerg en ganglienstelsel.

G. Tegen verlammingen, vooral der beenen, tegen krampen, epilepsie, koorts, ingewandswormen, hoest, roodeloop enz.; in *POEDER*, gewoonlijk echter de

P. *EXTRACTUM NUCIS VOMICÆ*, *E. N. V. SPIRITUOSUM*, *NITRAS STRYCHNII* ($\frac{1}{8}$ gr.). — *Obsoleet: ESSENTIA N. V.*

(261) 2. *s. IGNATII BERG.* *Syn.* *Ignatia amara L.* — *Gr.* op de Philipp. eil.; *Slinger-heester*. — *Ic.* *Philos. Transact. XXI. Tab. I. f. 4—6.* geeft de *FABÆ ST. IGNATII seu FABÆ FEBRIFUGÆ*, in smaak en bestanddeelen de *NUCES VOMICÆ* evenarend, in giftige eigenschappen overtreffend, in soortgelijke ziekten geprezen, thans obsoleet.

3. *s. COLUBRINA L.* *Gr.* op de Molukken en in Bengalen. — *Ic.* *Hort. Malab. VIII. 24.* De bittere, giftige wortel, *LIGNUM COLUBRINUM*, was vroeger tegen slangenbeet, koorts enz. gebr.

4. *s. PSEUDO-CHINA ST. HIL.*, een Brasil. boom; de zwak bittere niet giftige schors is aldaar als *QUINA DO CAMPO* tegen koorts gebr. Bevat geene Strychnine volgens *VAUQUELIN*.

5. *s. TIEUTE LESCHENAULT*, de *Tieuté* of *Upasboom* een slinger-heester op Java. — *Ic.* *Annal. du Museum XVI. Tab. 23,* de giftigste soort van het geheele geslacht, uit wier wortel eene soort van *Upas-gif*, *Upas Tieute* genoemd, tot vergiftiging der wapenen, bereid wordt.

II. Trib. Apocynæe verae.

(262) 1. *VINCA MINOR L.* *Kleine Maagdenpalm F. B. Sept. I, 1. p. 211.* — *Gr.* in bosschen van Europa, 2⁺. — *Ic.* *PLENCK 118.* De ligt zamentrekkend bittere bladen, *HERBA VINCÆ PERVINCÆ*, zijn zacht purgerend en zweetdrijvend en waren vroeger tegen bloedvloeijingen, vooral neusbloedingen, (waartegen een versch blad in den neus gestoken werd), fluor albus, onregelmatige menstruatie enz. gebr. In Polen tegen *plica polonica*. Thans nog het decoct tot gorgeldranken, zeldzaam.

2. *VINCA MAJOR L.* In Z. Europa, tot gelijk doel dienend.

1. *NERIUM OLEANDER* L. *Gr.* in Z. Europa 7—8', bij ons veel gekweekt. Scherp-giftig. Het *EXTRACT* der bittere bladen, *FOLIA OLEANDRI, seu NERII seu ROSAGINIS*, werd uitwendig tegen chron. huidziekten gebr.

2. *N. ANTIDYSENTERICUM* L. (*Wrightia antid. R.BR.*) Een O. Ind. boom. *IC.* Plenck 129. De schors: *CORTX PROFLUVII seu CONESSI*, sterk bitter zamentrekkend, was tegen roode loop en koorts in Oost-Ind. en Engeland gebr. GUIBOURT geloofde vroeger, dat van dezen boom de onder den naam van BÉ-LARÉ of *COSTUS AMARUS* uit Madagaskar komende bittere schors afkomstig zij. Terwijl anderen dezelve van *MUSSAENDA STADMANNI* afleiden, moet men bekennen, dat de afkomst nog zeer duister is.

3. *N. TINGTORIUM* ROTTLER (*Wrightia tinct. R.BR.*) de bladen geven in O. Ind. eene soort Indigo.

(263) *ALYXIA AROMATICA* REINW. (*A. stellata* Roxb.) een groote slingerheester op Java, Amboina. — *IC.* BRANDES *Archiv* IV. De schors (*Cortex A. a.*) van aangenaam geurigen reuk en arom. bitteren smaak, scherp-arom. weekhars, stearoptenon en bittere extractstof bevattend, is tegen chron. diarrheën en ligte zenuwziekten door BLUME in nieuwere tijden aangeprezen, en met goed gevolg gebr.

TADERNEMONTANA ELASTICA SPR. (*Urceola el.* Roxb.) op Sumatra, en *T. SQUARROSA* SM. (*Vahea gummifera* Lam.) op Madagaskar, geven eene soort van *RESINA ELASTICA*. (zie *Siphonia*).

APOCYNUM VENETUM L. In Z. Europa, vroeger de wortel, *RAD. TITHYMALI MARITIMI* officineel.

ECHITES SUBERECTA JACQ. in Brasilië, Jamaica, wordt voor de moederplant van het verschrikkelijke *woorara-gif* gehouden.

Fam. XLIV. GENTIANÆE JUSS.

Calyx monopetalus, divisus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, 4—8-fida, marcescens. Stamina corollae inserta, tot quot laciniae corollae et iis alterna. Ovarium 1. Styli 2, ex parte vel omnino connati, capsula polysperma, bivalvis, valvularum marginibus seminiferis; aut bilocularis, valvulis margine introflexis, dissepimentum constituentibus, placentis centralibus; aut bacca polysperma. Embryo rectus, in axi albuminis carnosi, radícula ad hilum versa. — (K. II. 70).

De *Gentianeën* zijn kruidachtige gewassen in de gematigde en

warme gewesten der aarde, met knoopdragende stengen, tegenoverstaande, gewoonlijk onverdeelde, gaafrandige, ongesteelde of gesteelde bladen zonder steunblaadjes, en tweeslachtige eindeling-sche of okselstandige bloemen.

Eigenschappen. De bladen, stengen, bij voorkeur echter de wortels, van vele Gentianeën zijn door hunne groote gehalte aan bitterstof gewigtig voor de geneeskunst. Alleen bij enkelen schijnt het vlugtige beginsel scherp-giftige eigenschappen aan te nemen, en b. v. in *Spigelia braakwekkend* te worden. — Vele wortels bevatten bij de bitterstof eene aanzienlijke hoeveelheid suiker.

I. GENTIANA L. Calyx 4—9- fidus aut partitus, aut dimidiato- spathaceus. Corollae tubus cylindricus aut campanulatus; limbo 5—9- fido. Styli 2 aut 1, stigmatibus 2. Discus hypogynus nullus. Capsula 1- locularis, placentae marginibus valvularum introflexis adnatae.

B. (264) 1. G. LUTEA L. fl. verticillatis, verticillis subcymosis, calycibus spathaceis, corollis sub -5- fidis rotatis, f. latis ovatis. — *Gr.* op de Alpen en Vooralpen in M. Europa. *Bl.* Jul. Aug. 2. — *Bl.* zuiver geel, eenkleurig of de slipjes met 3 rijen bruine stipjes. — *Ic.* D. 199. H. XIII. 28.

(265) 2. G. PURPUREA L. floribus verticillatis, sessilibus, calycibus spathaceis semilateralibus, corollis subsexfidis campanulatis inferne angustatis, f. lanceolatis. — *Gr.* op de Alpen van Zwitserl., de Pyrenëen, Noorwegen. — *Bl.* Aug. Sept. 2. Bloembuis geel, boord purper met of zonder donkere stippen. — *Ic.* D. 202. H. XIII. 31.

(266) 3. G. PUNCTATA L. floribus verticillatis, calycibus membranaceis subtruncatis, lobis tubo brevioribus inaequalibus, corollis subsexfidis subcampanulatis punctatissimis. — *Gr.* op de Oostenrijksche en Zwitsersche Alpen, Pyrenëen. — *Bl.* Jul.—Sept. 2. — *Bl.* bleek stroogeel, met donker purperkleurige stippen. — *Ic.* D. 200. H. XIII. 29.

(267) 4. G. PANNONICA SCOP. floribus verticillatis, calycis campanulati laciniis reflexis, corollis campanulatis sub -6- fidis punctatissimis laciniis tubo triplo brevioribus, f. inferioribus ellipticolongatis. — *Gr.* op Oostenrijk. en Beijersche Alpen, in Hongarijen. — *Bl.* Jul.—Sept. 2. *Bl.* donker-purper, uitwendig tot

boven den kelk en inwendig in de buis bleekgeel, geheel zwart-purpergestippeld. — *Ic. D.* 201. *H.* XIII. 30.

G. D. De wortel van alle vier, en misschien nog van eenige verwante soorten (*G. CAMPANULATA* JACQ., *G. HYBRIDA* SCHLEICH.) *RADIX GENTIANÆ LUTEÆ seu RUBRÆ seu MAJORIS.* *Gentiaanwortel.* De wortels der onderscheidene soorten verschillen in kleur en vorm eenigzins; die van *G. LUTEÆ* is geler en geeft de eigenlijke *R. G. LUTEÆ*; de overigen zijn bruiner en leveren *RAD. G. RUBRÆ*.

E. Reuk des verschen wortels niet aangenaam, scherp; *gedroogd*: geurig; smaak sterk zuiver bitter.

B. Een-eigendommelijk kristalliseerbaar loozout, Gentianine, aether. olie, hars, vette olie, gom, slijmsuiker, bruin extract (*HENRY & CAVENTOU*).

W. Tonisch, de ingewanden opwekkend, dan algemeen versterkend.

G. Tegen aton. toestanden der ingewanden enz., in *POEDER*, *INFUS.*, *DECOCT.*

P. *EXTRACTUM*, *TINCTURA SIMPLEX et COMPOSITA.* Een bestanddeel van *ELIXIR'S*, *TINCTUREN* enz.

Van *G. PNEUMONANTHE* L. *Klokjes Gentiaan F. B. Sept. I.*, 1. p. 215.
Van *G. AMARELLA* L. *bitteracht. G. F. B. Sept. t. a. p.* van *G. CRUCIATA* L. *kruisbl. G.* werden de geheele planten gebr., van *G. ACAULIS* L. de wortel (*RAD. GENTIANELLÆ*); ook van *G. ASCLEPIADEA* L.

II. *ERYTHRÆA* RICH. Calyx 5-fidus. Corolla infundibuliformis, limbo 5-fido. Antherae defloratae spiraliter contortae. Capsula marginibus valvularum inflexis bilocularis.

B. (268) 1. *E. CENTAURIUM* P. Caule simplici 4-angulari, f. ovali-oblongis subquinenerviis, corymbo terminali fasciculato, deflorato laxiusculo semper fastigiato, corollae laciniis ovalibus. *Gewoon Duizendguldenkruid F. B. Sept. I.*, 1. p. 213. — *Syn.* *Gentiana Centaurium* L., *Chironia Centaurium* Sm. — *Gr.* op weilanden enz., langs de zeekusten. — *Bl.* Jul. Aug. ☉ rood. *Ic. D.* 203. *H.* I. 29.

G. D. De bloeiende toppen of geheele plant, *SUMMITATES seu HERBA CENTAURII MINORIS.*

E. Zonder reuk. Smaak sterk en zuiver bitter.

B. Bittere extractstof.

W. Tonisch, maagversterkend, oplossend.

G. Tegen zwakte der ingewanden, tusschenpoozende koortsen, verstoppingen, in INFUS., DECOCT., POEDER, ook *uitwendig* tegen aton. zweren.

P. EXTRACTUM C.N.; VIOEGEL: ESSENTIA, CONSERVA, AQUA, SYRUPUS, SAL.

(269) 2. E. PULCHELLA FR. *Bevallig Duizendguldenkruid* F. B. Sept. I, 3. p. 779. Syn. Gentiana Centaurium β L. met de voorgaande groeiend, wordt zonder twijfel met haar ingezameld, met misschien nog andere verwante soorten, die allen dezelfde krachten schijnen te bezitten. — Ic. H. I. 30.

Vervalsching. Wordt met *Silene Armeria* L. *Getropte Silene* F. B. Sept. I, 1. p. 345, verwisseld, hetgeen ligtelijk, ook door het gebrek van den bitteren smaak, kan herkend worden.

III. MENYANTHES L. Calyx 5- partitus. Corolla infundibuliformis, limbo 5- partito, intus barbato. Ovarium annulo ciliato impositum. Stigma emarginatum. Capsula 1- locularis, bivalvis, polysperma, valvulis medio longitudinaliter placentiferis.

B. (270) 1. M. TRIFOLIATA L. f. ternatis. *Driebladige Ruigbloem* (of *Water Drieblad*) F. B. Sept. I, 1. p. 181. — Gr. in moerassen, slooten door hijkans geheel Europa en in N. Amer. Bl. Mei, Jun. 2. bl. bleekrood of wit. — Ic. D. 204. H. III. 14. Bat. 2.

G. D. De bladen: HERBA TRIFOLII FIBRINI.

E. Zonder reuk, smaak sterk en duurzaam bitter.

B. Bittere extractstof, met eene stikstofhoudende stof, Accias Potassae en vrij appelzuur; verder in 100 deelen 15,6 vezels, 0,49 zetmeel, 0,12 hars, 0,37 eiwit (TROMMSDORFF).

W. *Versch*: oplossend, eenigzins tonisch, gedroogd veel minder werkzaam.

G. Tegen verstoppingen. koortsen, enz. in INFUS., DECOCT., SUCCUS RECENS EXPR., zelden het POEDER.

P. EXTRACTUM en MELLAGO T. F. — TINCTURA is obsoleet.

(271) SPIGELIA ANTHELMIA L. Gr. in W. Indië, Z. Amer. ©. Ic. D. 205. De geheele plant met den wortel, HERBA SPIG. ANTHELMIA, van onaangenaam bitteren smaak, en wormdrijvende, in groolere giften, drastisch-purgerende en narcotische werking, in Amer. als anthelminth. gebruikelijk, in Europa obsoleet.

B. (272) SP. MARYLANDICA L. Gr. in N. Amer. 2. — Ic. PLENCK. 89. HERBA et RADIX SP. MAR. is in Amerika als anthelm.

gebr., verwekt ligtelijk braking en is ook als resolvens ge-
prezen.

Fam. XLV. CONVULVULACEÆ JUSS.

Calyx 5- fidus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, regularis, decidua: limbo 5- lobo, plerumque longitudinaliter plicato. Stamina 5, fundo corollae inserta, lobis alterna. Ovarium liberum, disco hypogyno insertum, 2-4- loculare, raro subuniloculare; ovulis definitis erectis. Stylus 1, interdum partitus. Capsula 2, 3- 4- valvis; valvulis a margine dissepimentorum solutis dehiscens aut transverse aut non dehiscens. Semina in basi angulorum centralium affixa, dissepimentis incompletis fundum ovarii tantum occupantibus, albumine parco mucilaginoso. Embryo curvatus, cotyledonibus corrugatis, radícula ad hilum versa aut nulla. — (K. II. 65).

De *Convolvulaceën* zijn meestal slinger-kruiden of heesters met afwisselende, eenvoudige of gelobde, bladen zonder steunblaadjes met veelal schoone, okselstandige of eindelingsche, regelmatige, tweeslachtige, bloemen; het talrijkst tusschen de keerkringen, naar de koudere gewesten in aantal verminderende.

Eigenschappen. Men kent dezelve van zeer weinigen, bijkans alleen van het geslacht *Convolvulus* L., wiens soorten echter allen in de wortels een scherp purgerend melksap bevatten; alleen bij enkelen zijn deze aangevuld met zetmeel en voedsaam.

I. CONVULVULUS L. Corolla infundibuliformi campanulata, angulato- 5- loba, 5- plicata. Stylus indivisus; sigmata 2 aut 1 capitatum aut 2-3- lobum. Capsula 2-4- locularis, loculis 2- spermis.

B. (273) 1. C. JALAPA L. Radice tuberosa, caule foliisque hirsuto, f. longe petiolatis, cordatis, repandis, rugulosis, inferius albo tomentoso-hirsutis, inferioribus 3-5- lobis, pedunculis 1-2- floris, folia aequantibus, corollae tubo elongato, limbo sinuato-lobato; calyce nudo, seminibus lanatis. — *Syn.* Ipomaea Jalapa Pursh. — *Gr.* in Mexico. 2. — *IC.* D. 197-198, H. XIII. 37.

G. D. De wortel: RADIX JALAPÆ of MECHOACANNÆ NIGRÆ.

E. Renk zwak, bij het poederen onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan walgelig, bitterachtig-scherp.

B. De wortel des handels: hars 7,8, weekhars 3,2, scherpe extractstof 17,9, gomachtige extractstof 14,5, kleurstof 8,2, niet kristall. suiker 1,9, gom met zouten vermengd 15,6, plantslijm 3,2, planteneiwit 3,9, zetmeel 6,0, vezel 8,2, appelzuur 0,5 (gedeeltelijk vrij, gedeeltelijk met basen verbonden), Chlorcalcium 0,5, Phosphas Magnesia 1,3, P. Calcis 0,4, Carbonas Calcis 3,0, water en verlies 9,4 (GERBER).

W. In kleine giften prikkelend, opwekkend voor de ingewanden, in grootere drastisch-purgerend, en snel werkend.

G. Bij obstructie met ophooping van slijm, ingewandswormen, hydrops enz. enz., in POEDER, PILLEN, ELECTUAR., zelden INFUS, DECOCT.

P. RESINA en TINCTURA RAD. JALAPPÆ. — EXTRACTUM is obsoleet.

(274) 2. c. PURGA WENDER. Radice tuberosa, caule foliisque glabris, f. cordatis, longe acuminatis, integerrimis, pedunculis 1—2-floris. Corollae tubo calyce obtuso quadruplo longiore, limbi explanati laciniis obtusis. — *Syn.* C. (Ipomaea) Schiedeana Zuccar. Ipomaea Purga Hayne. — *Gr.* in Mexico op de bergen om Xalapa door Dr. Schiede ontdekt. — *Bl.* schoonrood. — *Ic.* H. XII. 33, 44.

De pl. kan in Duitschland in de open lucht gekweekt worden.

G. D. Geeft insgelijks RAD. JALAPPÆ.

B. De gekweekte wortel: versch: hars 24,79, Mannite 2,18, bruin zuur 0,54, Acetas Potassae 1,09, water-extract 15,36, zetmeel 8,72, kleefstofachtige zelfstandigheid 11,99, inorg. stof en asch 1,09, vezel 43,28, water 891,36. (WINDMAN).

B. (275) 3. c. SCAMMONIA L. Radice rapiformi caule plantaque integra glabra, f. petiolatis, sagittatis, lobis acuminatis, sinuato-dentatis, pedunculis plerumque 3-floris, folio longioribus, corolla campanulata infundibuliformi, tubo abbreviato, calyce involu-crato. — *Gr.* in K. Azië. *℥.* — *Ic.* D. 195. H. XIII, 35.

G. D. Het gedroogde melksap des wortels, SCAMMONIUM seu DIACRYDIUM, waarvan S. Halepense voor de beste soort gehouden wordt.

E. Smaak onaangenaam scherp.

E. Hars 60 p.C., gom 3, extractstof 2, vreemde bijmengse-

len, zand enz. 35 (VOGEL). *Sc. smijrcum* bevat Alpha hars met $\frac{1}{3}$ Potaschloog roodkleurende hars 5,00, Betahars 1,00, extractstof door alcohol 11,00, dito door water 18,00, gom en iets gyps 20,00, lijn 5,00, zetmeel 23,00, kleurstof 2,00, vezels 11,00, inorgan. zouten en silica 4,00. In 100,00 — (MARQUART).

W. Drastisch purgerend, met veel pijn, daarom het

G. thans hoogst zelden. Vroeger in vele zamengestelde praeparaten voorkomend.

(276) 4. *c. MECOACANNA* L. Een overblijvend met knolwortel voorzien, gewas uit Mexico of Brasilië, hetwelk botanisch nog niet nader bestemd is, en *RADIX MECOACANNÆ ALBÆ seu JALAPPE ALBÆ* geeft, die vroeger als purgeermiddel gebruikt werd.

5. *c. SCOPARIUS* L. een heester op de Canar. eil. — *Ic.* D. 196. H. XII. 36. en *c. FLORIDUS* L., op Teneriffe zijn volgens de moederpl. van het *LIGNUM RHODII*; thans obsoleet. — Vroeger van *Genista canariensis* afgeleid.

6. *c. TURPETHUM* L. (*Ipomaea* R.Br.), *Gr.* in N. Holland., eil. der stille zee, O. Ind. 24. de wortelschoors is *RADIX TURPETHI*, in O. Indie, vroeger ook in Europa, als Jalappe gebr.

7. *c. SOLDANELLA* L. *Zee Winde* *F. B. Sept.* I, 1. p. 187. langs de Europ. zee-kusten, gaf vroeger *HERBA SOLDANELLE seu BRASSICÆ MARINÆ*, openmakend en diuretisch.

8. *c. SEPIUM* L. *Haag-Winde*. *F. B. Sept.* t. a. p. — *Ic.* Bat. 202. H. XII. 37. — *HERBA en RAD. CONV. MAJORIS* van purg. kracht.

9. *c. ARVENSIS* L. *Klokjes Winde* *F. B. Sept.* I, 1. p. 185. — *Ic.* Bat. 13. — *HERBA c. MINORIS*, van resolverende kracht.

Fam. XLVI. BORAGINEÆ JUSS.

Calyx divisus, dentatusve, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, 5-fida, regularis vel inaequalis. Stamina 5, corollae inserta et ejus laciniis alterna. Ovaria 4, libera, disco hypogyno inserta, unilocularia, uniovulata aut bilocularia, loculis uni-ovulatis, ovulis pendulis; aut ovarium unicum, maturitate in nuces 4 secedens. Stylus 1, in medio ovariorum. Nuces quatuor, calyci inclusae. Embryo exalbuminosus rectus, radícula supera. Cotyledones foliaceae. — (K. II. 62).

De *Boragineën* zijn kruiden of heesters, vooral in de gematigde en warme luchtstreken, met afwisselende, meestal een-

voudige, en ruig behaarde bladen, waarvan de naam *Ruigbladigen*, ASPERIFOLIÆ, door LINNÆUS aan dezelve gegeven, afkomstig is. De bloemen staan veelal, in, voor den bloeitijd opgerolde, eenzijdige aren of trossen.

Eigenschappen. Rijk aan *sljm* in alle deelen, met zwak zamentrekkende of bittere beginsels; zeer zelden zwak verdoovend. De zaden bevatten *sljm*, en even als het kruid, *nitrum*. — In de wortels vindt men niet zelden eene *roode kleurstof*.

I. SYMPHYTUM L. Calyx 5-fidus. Corolla cylindricocampanulata, limbo erecto subcoarctato, brevi- 5-lobo, fauce fornicibus 5 subulatis, in conum conniventibus, instructa. Noces 4, ovatae, fundo calycis affixae, basi umbilicatae.

B. (277) I. s. OFFICINALE L. radice fusiformi, caule ramoso, superne alato, f. ovato-lanceolatis basi attenuatis decurrentibus facie scaberrimis, subtus hirsutis, calycibus acutis hirsutis. *Gemeene Smeerwortel* *F. B. Sept. I, 1. p. 175.* — *Var.* calyce patente, fl. purpureo: S. patens Sm. — *Gr.* op vochtige plaatsen, weilanden, aan slooten, rivieren enz. door geheel Europa. — *Bl.* zomers. 4. *Bl.* wit, bleek, donker rood, purper. — *Ic. D. 185. H. III. 37. Bat. 217.*

G. D. De wortel: RADIX CONSOLIDÆ MAJORIS seu SYMPHYTI.

E. Riekt weinig: smaak slijmig, iets zamentrekkend.

B. Veel plantenslijm, iets looistof, suiker en eiwitstof.

W. Involverend, verzachtend, slijmsecretie bevorderend, door de looistofgehalte van andere mucilaginoso verschillend.

G. Bij geprikkelde toestanden der slijmvliezen, catarrhus, diarrhoea, tot inwikkeling van scherpe stoffen enz. in DECOCT. — Uitwendig tot CATAPLASMAT. EMOLL.

P. SYRUPUS e SYMPHYTO FEONELII, thans obsoleet.

B. (278) ALKANNA TINCTORIA TAUSCH. — *Syn.* Anchusa tinctoria L. — *Ic. D. Suppl. II. 7. H. X. 11.* — *Gr.* in Z. Europa en K. Azië ¼. — De wortel: RADIX ALKANNAE seu A. SPURIAE, bruin, rood-paarsch van kleur en van zwak-zamentrekkenden slijmigen smaak, vroeger een bloedzuiverend middel, thans nog alleen tot het rood kleuren van lippen pomade enz. gebruikt. — Over de echte *Alkanna* vergel. Lawsonia p. 96.

ONOSMA ECHINOIDES L. — *Gr.* in Z. Europa. — *Ic. D. Suppl. II. 8.* geeft in Frankrijk eenen soortgelijken roodkleurenden wortel, niet

te verwisselen met *O. ARENARIUM* W. *et* KIT., wiens wortel deze eigenschap niet bezit. *Ic. D. Suppl. II. 9.*

(279) *ANCHUSA OFFICINALIS* L. *Gewone Ossentong* F. B. *Sept. I, 1. p. 173.* *Gr.* door bijkans geheel Europa. *4.* — *Ic. H. I. 25.* gaf vroeger: *HERBA, RADIX en FLORES BUGLOSSI*, allen zeer slijmhoudend. — Het *Buglossum* der oudere geneeskundigen, is *ANCHUSA ITALICA* W. *en* A. *SEMPERVIRENS* L.

II. *CYNOGLOSSUM* L. Calyx 5-partitus. Corolla infundibuliformis. Faux fornicibus erectis instructa. Stamina corollae affixa. Stylus simplex persistens. Stigma emarginatum. Nuces 4, uniloculares, compressae, echinatae, stylo persistenti affixae basi non umbilicatae.

B. (280) I. C. OFFICINALE L. Caule erecto folioso, f. inferioribus lato-lanceolatis, basi attenuatis, superioribus basi latioribus acutis pubescenti-tomentosis, racemis ebracteatis durante florescentia paniculatis, staminibus inclusis, nuculis antice planis margine incrassato prominulo. *Genezende Hondstonge* F. B. *Sept. I, 1. p. 173.* — *Gr.* in Europa, Azië, N. Amer. *Bl.* zomers ♂. — *Ic. D. Suppl. II. 13, 14. H. I. 26. Bat. 34.*

G. D. *HERBA en RADIX CYNOGLOSSI.*

E. Versch: reuk onaangenaam, gedroogd weinig reuk en laf van smaak.

B. Slijm, volgens sommigen een vlugtig narcotisch beginsel; verder: vette olie, hars, extractstof, gom, looistof, Malas Potassae, Acetas Calcis, acid. pecticum (CENEBILLA).

W. Verzachtend enz. volgens BOERHAAVE en vele vroegere geneeskundigen sterk verdoovend.

G. Vroeger tegen hoest, diarrhee, haemorrhagie, scrophelen enz., in decoct. Het versche kruid tot CATAPL. EMOLL. — De wortel in onze tijden op nieuw aanbevolen.

P. De vroeger beroemde PILULÆ DE CYNOGLOSSO.

BORAGO OFFICINALIS L. *Gewone Bernagie* F. B. *Sept. I, 1. p. 175.* *Gr.* in Azie en Europ. ☉. — *Ic. H. III. 38.* De versche bladen, *HERBA BORAGINIS*, waren als emolliens, de bloemen, *FLORES B.* als nervium in gebruik.

(281) *PULMONARIA OFFICINALIS* L. *Gewoon Longenkruid* F.

B. Sept. I, 1. p. 175. — *Gr.* in het grootste gedeelte van Europa. 2. — *Ic. D.* 187. H. II. 44. De slijmhoudende zwak zamentrekkende bladen, *HERBA PULMONARIÆ seu P. MACULOSÆ*, waren als emolliens in- en uitwendig, vooral echter bij longziekten gebruikelijk.

ECHIUM VULGARE L. *Gemeene Slangenkop F. B. Sept.* I, 1. p. 177. *Gr.* in Europa. *Ic. Bat.* 192. gaf veleer *RADIX ECHII seu BUGLOSSI AGRESTIS seu VIPERINI*.

HELIOTROPIMUM EUROPEUM L. *HERBA EN SEMEN HELIOTROPII MAJORIS seu VERRUCARIÆ.*

LITHOSPERMUM OFFICINALE L. *Gladzadig Parelkruid F. B. Sept.* I, 1. p. 173. — *Gr.* in Europa. 2. *Ic. D.* 186. H. IV. 29. De zaden van olieachtigen sbaak waren als *SEMEN LITHOSPERMI seu MILII SOLIS* in emulsie tegen steen gebruikelijk.

L. ARVENSE L. *Ruwzadig Parelkruid F. B. Sept.* I, 1. p. 173. De zaden waren ook te voren officieel.

CORDIA MYXA L. de vruchten, *MYXE seu SEBESTENE*, thans geheel obsoleet.

Fam. XLVII. SOLANEÆ JUSS.

Calyx 5- fidus aut 5- partitus, persistens aut deciduus, basi circumscissa persistente. Corolla monopetala, hypogyna, regularis vel subinaequalis caduca aestivatione plicata aut imbricata. Stamina 5, basi corollae inserta, ejusdem laciniis alterna. Antherae in apice filamenti acuti sitae, biloculares. Ovarium liberum, biloculare, multiovulatum, placentis crassis, in medio dissepimenti adnatis. Stylus 1, stigmati simplici. Fructus capsularis vel baccatus. Albumen carnosum. Embryo annularis vel spiralis. — (K. II. 59).

De *Nachtschadeachtige Gewassen* zijn kruiden of heesters met afwisselende gave of gelobde bladen, wier bloemen dikwijls met eene eigenaardige vuil bruine of blaauwe kleur geteekend zijn, weshalve LINNÆUS hen *Plantae luridae* noemde. Zij groeijen vooral in de warme gewesten.

Eigenschappen. Het duistere, onaangename uitzien dezer gewassen, waarvan LINNÆUS den kenmerkenden naam ontleende, kan reeds eenigzins tegen hunne krachten waarschuwen. Allen zijn

namelijk meer of minder *verdoovend*, en er zijn onder de tot dusver onderzochten, weinig uitzonderingen.

De hevigste verdoovende geneesmiddelen komen onder deze familie voor. Bij het narcotische beginsel voegt zich in eenigen nog eene *bittere* of eene *scherpe* stoffe, wier hoeveelheid somtijds die der verdoovende stoffen overtreft. Zeer krachtig werken de *wortels*, waarvan de bekende aardappelen eene uitzondering schijnen te maken, daar in hun, zoo als in vele andere knollen, het werksame beginsel door het zetmeel geheel verdrongen is. — De *wortels* der overige Solaneën zijn geene knolwortels en rijk aan narcot. en andere werksame beginsels. Niet minder werkzaam zijn de *bladen*, die gewoonlijk tot geneeskundig gebruik gekozen worden. Ook de *vruchten* zijn over het algemeen *verdoovend* of *verdoovend-scherp*, met uitzondering echter van sommigen als b.v. die van *Solanum Lycopersicum L.*, welke eetbaar zijn.

I. SOLANUM L. Corolla rotata. Antherae conniventes, apice poro dehiscentes. Bacca.

B. (232) I. s. DULCAMARA L. Caule fruticoso, flexuoso, f. ovato-cordatis, superioribus hastatis, corymbis suboppositifoliis. *Klimmende Nachtschade F. B. Sept. I, 1. p. 199. — Gr.* langs beekjes, op vochtige plaatsen, op beschaduwde oorden in de meeste landen van Europa. *Bl.* Mei—Aug. *ƒ.* klimmende heester. *bl.* paarsch met groene vlakjes. — *Ic. D. 188. H. II. 39. V. G. Tab. XIV.*

G. D. De gedroogde jonge stengels, STIPITES DULCAMARÆ.

E. Reuk versch: verdoovend, onaangenaam; smaak aanvankelijk bitter, dan eigenaardig prikkelend, zoet.

B. Solanine met bittere extractstof (Picroglycion 21 pC.) met kleefstof, was, weekhars, Benzoëzuur, Oxalas en Phosphas Calcis.

W. Scherp-verdoovend, in kleinere giften de secretien bevorderend, in grooteren verdoovend.

G. Bij velerlei dyscrasien, scrophulosis, syphilis, huidziekte, chron. rheumat., vooral als *adjuvans*, INFUS. en DECOCT. (2 dr. 1 onc, met 2 ℥ tot 1 ℥ gekookt eenige keer daags 1 kopje).

P. EXTRACTUM DULCAMARÆ.

2. s. NIGRUM L. *Zwarte Nachtschade F. B. Sept. t. a. p. — V. G. p. 102. Gr.* op bebouwde landen in alle werelddeelen. © *Ic. D. 189. H. II. 40. Bat. 112. V. G. Tab. XIII; benevens eenige aan-*

verwante soorten als SOLANUM VILLOSUM W. *Behaarde N. F. B. Sept.* t. a. p. (*Ic.* II. II. 41). geven HERBA SOLANI NIGRI (versch), welke *Solanine* (volgens sommigen alleen in de bessen) bevat en ligt verdoovend en verzachtend van werking is, vroeger uitwendig tegen boosaardige zweren, klierzwellingen, chron. huidziekten enz. gebr. P. — de gekookte olie: OLEUM SOLANI NIGRI. — Verouderd zijn: AQUA, EXTRACTUM EN EMPLASTRUM S. N.

3. S. TUBEROSUM L. *Aardappel*; oorspronkelijk in Chili en Mexico inl.; thans over geheel de aarde gekweekt. — *Ic.* PLENCK 121. De TUBERA S. TUBEROSI, waren reeds vroeger rauw tegen scheurbuik, en met kina tegen feb. intermitt. geprezen. In nieuwere tijden is de INFUSIE, als openmakend, pisdrijvend, het zeuustelsel bedarend, tegen velerlei ziekten aadbevolen. Bekend als algemeen voedsel, bereid men ook *zetmeel*, *kunstsago*, *aardappelenmeel* en stookt brandewijn uit dezelve. Van de bladen en stengen heeft men EXTRACTUM S. T., van narcotische werking tegen hoest en krampen, en de INFUSIE der bloemen als zacht bedarend geneesmiddel genoemd. *Vergel.* V. G. p. 101.

4. S. PSEUDO-CHINA ST. HIL. in Brasilië. De schors van dezen boom is bitter en aldaar als febrifugum gebr.

PHYSALIS ALKEKENGI L. *Gr.* in de warme gewesten van Europa $\frac{1}{2}$. *Ic.* H. VI. 4. De, van de zeer bittere kelken ontdane, roode scharlakenkleurige bessen, RACCE ALKEKENGI waren vroeger als diureticum in gebruik.

II. ATROPA L. Corolla e tubo brevi campanulata. Stamina basi faucem claudentia, superne distantia, cum stylo declinata. Bacca bilocularis.

B. (283) 1. A. BELLADONNA L. Caule herbaceo, f. ovatis integerrimis. — *Besdrogend Doodkruid F. B. Sept.* I, 1. p. 197. V. G. p. 106 — *Gr.* in de bergachtige woudstreken van M. Europa. — *Bl.* Junij. Jul. $\frac{1}{4}$. bl. vuil-paarsch-bruin, met vuilgroengele buis, ronde zwarte bessen, met rozenrood sap. — *Ic.* D. 191. H. I. 43. V. G. Tab. XV.

G. D. RADIX cu HERBA BELLADONNE seu SOLANI FURIOSI seu LETHALIS.

E. *Radix*: reuk versch zwak, doch onaangenaam; en verdoovend; gedroogd minder; smaak onaangenaam zoet. *Hba*: reuk bij het wrijven verdoovend, gedroogd sterker; smaak laf bitterachtig, iets scherp en zamentrekkend.

B. *Hba*: Atropine, met appelzuur verbonden (op 2000 deelen bladen 30 Malas Atropin.). Pseudo-toxine 16,05, was 0,7, blad-

groen 5,84, Phyteumacolla 6,90, gom 8,33, zetmeel 1,25, eiwit 4,7, hetzelfde door potaschloog nitgetrokken 6,00, plantenvezels 13,70, Malas Atropini 1,55, vele zouten 7,47, water 25,8 (BRANDES).

W. Scherp-verdoovend: in kleine giften de werking der vegetative organen opwekkend, in groote giften giftig, eenen staat van dronkenschap opwekkend, van woeste razernij, welke in verdooving overgaat.

G. Bij Neurosen, met verhoogde sensibiliteit en kramp, tegen verharding en zwelling der klieren, Hydrops, Hydrophobie, als prophylactium tegen Scarlatina, *inwendig* POEDER (bij volwassen 1—2 gr. p. d. klimmend, 1—2 maal daags); EXTR., INFUS. (1 dr. op 8 onc. eenige lepels per dag): *uitwendig* in CATAPLASMATA, ZALVEN, INJECT.

P. EXTRACTUM BELLADONNÆ. — Zelden: TINCTURA, OXYMEL, EMPLASTRUM.

Vervalsching. De wortel kan met *Rad. Althæeae* vervalscht worden. De bladen met die van *Solanum nigrum*.

2. ATROPA MANDRAGORA L. In Z. Europa gaf vroeger RAD. MANDRAGORÆ, sterk narcotisch giftig.

III. HYOSCYAMUS L. Corolla infundibuliformis, limbo 5-lobo. Capsula basi ventricosa, superne in collum contracta, apice circumscissa.

B. (284) I. H. NIGER L. f. ovato-oblongis pinnatifido-sinuatis, infimis petiolatis, caulinis semi-amplexicaulibus, floralibus utrinque uni-bidentatis, floribus subsessilibus. *Zwart Bilsenkruid* F. B. *Sept.* I, 1, p. 197. V. G. p. 110. — *Gr.* langs de wegen op onbebouwde oorden door geheel Europa. — *Bl.* Mei—Aug ☉ of ♂. bl. bleek-geel, gewoonlijk met donker purper netsgewijze aderen en in den grond zwart-purper. — *Ic. D.* 192. H. I. 28. V. G. Tab. XVI.

Variëert: Kiemen de in het najaar uitgestrooide zaden in het voorjaar, zoo is de pl. eenjarig, en heet H. AGRESTIS KIT., welke somtijds bleekere bloemen heeft, (H. pallidus Kit.) — Kiemen de zaden in den herfst, zoo wordt de pl., die den volgenden zomer bloeit, tweejarig en is de eigenlijke H. NIGER.

G. D. De bladen, (kort voor den bloeitijd) en de zaden: HERBA EN SEMEN HYOSCYAMI.

E. *Bladen:* reuk walgelijk verdoovend, gedroogd zwak-

ker, smaak laf, iets bitter. *Zaden*: reuk bijkans als de bladen; smaak olieachtig, bitter.

B. Hyoscyamine. — De zaden: vette olie 2½ pC., appelzure Hyoscyamine met Magnesia en kalkzouten 6, gom, Bassorine, zetmeel, Phyteumacolla, eiwit, vele zouten (BRANDES).

W. Bedarend, kramp- en pijnstillend, in grooter giften verdoovend, giftig.

G. Der bladen: in vele krampachtige en pijnlijke aandoeningen, EXTRACT (¼—6 gr.), POEDER (1—3 gr. p. d. klimmend), zelden INFUSIE. *Uitwendig* in PAPPEN, DROEGE OMSLAGEN, ZALVEN, INJECT.

P. EXTRACTUM HYOSCYAMI, menigvuldig. Zeldzamer EMPLASTRUM, UNGUENT., OL. HYOSCYAMI INFUSUM, COCTUM: de uitgeperste olie der zaden, OL. SEMINIS H., en in nieuwe tijden ook het *alcoh. Extract.*: EXTR. S. H. en in de *Pharm. Hannov. nova* een EXTR. H. E. SEMINIBUS, hetwelk veel krachtiger van werking is.

(285) 2. H. ALBUS L. *Gr.* in Z. Europa, wordt in Frankrijk even als de voorgaande gebr., doch schijnt iets zwakker van werking te wezen.

IV. NICOTIANA L. Corolla infundibuliformis, limbo plicato, 5- lobo. Calyx persistens. Stigma capitatum. Capsula apice quadri-valvis, 2—4- locularis, polysperma.

B. (286) 1. N. TABACUM L. f. oblongo-lanceolatis acuminatis, inferioribus attenuato-decurrentibus, fauce corollae inflato-ventricosa, corollae limbo 5- partito, lobis acuminatis. *Gewone Tabaksplant.* — *Gr.* wild en gekweekt in trop. Amerika, Azie, Afrika, met vele variëteiten. — *Bl.* Jul—Sept. ☉. *bl.* rood. — *Ic.* D. 194. H. XII. 41.

(287) 2. N. LATISSIMA MILL. f. ovato-lanceolatis e basi auriculata decurrentibus, fauce corollae inflato-ventricosa, corollae limbo 5- fido, lobis breviter acuminatis. — *Syn.* N. macrophylla Spr. — *Gr.* en *bl.* met de voorg.

G. D. De bladen: HERBA NICOTIANÆ.

E. Reuk versch walgelijk verdoovend, smaak onaangenaam, bitter-scherp.

B. In 10,000 deelen: Nicotine 6,0, Nicotianine 1,0, zwak bittere extractstof 287,0, gom met Malas Calcis 174,0, groene hars 26,7, planteneiwit 26,0, kleefstofachtige stof 104,8, appel-

zuur 51,0, Malas Ammoniae 12,0, Sulphas Potassae 4,8, Chlorur. Potassii 6,3, Malas en Nitras P. 9,5, Phosphas Calcis 16,6, Malas C. 24,2, Silica 8,8, houtvezels 496,91, sporen van zetmeel, water 8828,0 (POSSELT EN REIMANN).

W. Scherp-verdoovend, in kleine giften de afscheidingen der slijmvliezen en nieren bevorderend, in grootere narcotisch-giftig.

G. Inwendig hij waterzucht, koliek, ophooping en te groote afscheiding van slijm, mania enz. in INF., TINCT. — *Uitwendig* in CLYSMATA bij beklemde breuken, schijndood, tot wasschingen tegen huidziekten; de rook tegen kiespijn.

P. EXTRACT., TINCT., SYR, OL., EMPL., allen zeldzaam.

(288) 4. *N. RUSTICA L. Boerentabak. Gr.* met de voorg. van deze is vooral SPIRITUS N.R. tegen ziekten van het ruggemerg en de hersenen aanbevolen.

Andere soorten van dit geslacht bezitten soortgelijke krachten en kunnen tot hetzelfde doel dienen.

V. *DATURA L. Corolla infundibuliformis, limbo plicato, 5-lobo. Calyx deciduus, basi orbiculari persistenti. Stigma bilamellatum. Capsula 4-valvis 4-locularis, ioculis bipartitis, polyspermis.*

B. (289) 1. *D. STRAMONIUM L. f. ovatis angulato-dentatis basi cuneiformibus glabriusculis, fructibus ovatis erectis dense spinosis, calyce limbi corollae diametrum aequante. Gemeene Doornappel F. B. Sept. I, 1. p. 197. V. G. p. 115. Gr. oorspronkelijk waarschijnlijk in M. Azië, thans door geheel Europa, N. Amer. enz. Bl. Jul. Aug. ☉ — wit. — Ic. D. 193. H. IV. 7. Bat 154. V. G. Tab. XVII.*

G. D. De bladen en zaden. HERBA en SEMEN STRAMONII.

E. Bladen vooral bij het verwelken stinkend verdoovend, gedroogd veel zwakker, smaak onaangenaam bitter. Zaden bij het poederen naar de bladen riekend; smaak onaangenaam bitter-olieachtig.

B. Extractstof, in de zaden Daturine, olie 16 pC., was, halfhars, Phyteumacolla, gom, kleefstof, eiwit, appel- en azijn-zure zouten (BRANDES).

De versche *hba*: groen zetmeel 0,64, eiwit 0,05, hars 0,12,

extract 0,60, gom 0,58, zouten 0,23, vezels 5,15, water 91,25 (PROMNITZ).

W. Met Belladonna overeenstemmend, maar vooral op de organa genitalia.

G. De bladen zoo als Belladonna, vooral echter bij krankzinnigheid, in POEDER ($\frac{1}{4}$ —1 gr. p. d.), INF. (1 scrp. op 4 onc om de 2— $\frac{1}{2}$ uur 1 l.), EXTRACT, uitwendig PAPPEN enz. bij borstkrampen, somwijlen de rook. — Van de zaden de Praep.

P. EXTRACTUM STRAMONII uit de bladen (1—3 gr.) — TINCTURA SEMINIS uit de zaden; 6—20 druppels.

(290) 2. D. TATULA L. f. cordato-ovatis, angulato-dentatis inaequalibus glabris, fructibus ovatis spinosis. — *Syn.* D. Stramonium β chalybea Koch. — *Bl.* en *Gr.* met de voorgaande, met welke zij in eigenschappen geheel overeen te stemmen, en als zoodanig schijnt gebruikt te kunnen worden. Velen houden haar voor eene varieteit, doch NEES v. ESENECK heeft haar op nieuw als soort doen kennen. De bloem is bleek blauw, nooit wit.

Vervalsching. De zaden met die van NIGELLA SATIVA (p. 5), welke echter door hunne driehoekige gedaante en arom. niet onaangename reuk onderscheiden kunnen worden.

VI. CAPSICUM L. Calyx 5-fidus. Corolla rotata, limbo 5-fido plicato. Stamina fauci inserta, filamentis brevibus, antheris conniventibus longitudinaliter dehiscentibus. Stigma obtusum. Bacca 2-ocularis, polysperma. Semina superiora dissepimento affixa.

(291) 1. C. ANNUM L. glabrum caule herbaceo, erecto, furcatim ramoso, f. longe petiolatis, ovatis, utrinque attenuatis, integerrimis, floribus solitariis aut binis axillaribus et terminalibus, bacca exsucca, polymorpha, ovata aut conica. — *Spaansche Peper.* *Gr.* in W. Indië, Z. Amer.; in alle warme landen met vele verscheidenheden gekweekt. — *Bl.* zomers. ☉ bl. vuil-wit. — *Ic. D.* 190. H. X. 24.

G. D. De vruchten: PIPER HISPANICUM seu INDICUM

E. Gedroogd zonder reuk, reeds bij aanraking, nog meer bij wrijving een scherp stof van zich gevend, hetwelk hevig niezen, ontsteking des aangezigts verwekken kan. Smaak uitterst scherp, brandend.

B. Scherpe weekhars (*capsicine*).

W. Scherp-prikkelend op de ingewanden, in groote giften purgerend, braking en maagontsteking verwekkend, uitwendig op de huid blaartrekkend.

G. Inwendig bij torpiditeit van het darmkanaal, slijmophooping, dyspepsie, verlamming der tong enz. het POEDER (2--8 gr.) In de heete landen bij spijsen enz. veelvuldig, bij ons tot vervalsching van azijn en brandewijn.

P. TINCTURA (tot $\frac{1}{2}$ dr.) en EXTRACTUM SPIRITUOSUM PIPERIS HISPANICI seu CAPSICI ANNUI.

Vele aanverwante soorten hebben dezelfde kracht.

Fam. XLVIII. VERBASCEÆ КОСН.

Corolla inaequalis aut irregularis. Antherae apice dilatata filamentorum transverse vel oblique adnatae, uniloculares. Reliqua ut Solanearum. — (K. II. 62).

De *Verbasceën*, vroeger tot de voorgaande familie gerekend, onderscheiden zich behalve door de opgegeven kenmerken, ook door de eigenschappen: zij bevatten namelijk in alle deelen veel slijm.

I. VERBASCUM L. Corolla rotata, limbo 5- lobo, inaequali. Stamina 5, inaequalia. Capsula apice 2- valvis.

B. (292) 1. s. THAPSUS L. f. crenatis, tomentosis, tomento lutescente, omnibus a folio ad folium decurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis rotatis, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris aut superne parce pilosis anthera sua, hinc longe decurrente, sesqui-vel duplo longioribus. *Wolbladige en puntbladige Toorts F. B. Sept. I, 1, p. 193. — Syn. V. thapsiforme Schrad. — Gr. op zandige oorden door geheel Europa. — Bl. zomers ♂. — Ic. D. 158; misschien ook 160, H. XII. 38. 39 (?)*

(293) 2. v. SCHRADERI MEYER. f. crenulatis tomentosis, tomento lutescente, omnibus a folio ad folium decurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis infundibuliformibus, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris vel superne parce pilosis anthera sua, hinc breviter decurrente, quadruplo longioribus. — Aanverwante Toorts? F. B. Sept. I, 1. p. 195. — Gr. en Bl. als voorg.

(294) 3. V. PHLOMOIDES L. f. crenatis tomentosus tomento lutescente, superioribus breviter vel semidecurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis rotatis, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris vel superne parce pilosis anthera sua, hinc longe decurrente, sesqui-vel duplo longioribus. — *Gr.* met de voorg. — *Ic. D.* 159. H. XII. 40.

Alle soorten van *Verbascum* hebben varieteiten en vormen onderling bastarden.

G. D. Van deze 3 en misschien andere aanverwante soorten de FLORES VERBASCI, zeldzamer de bladen: HERBA VERBASCI (albi).

E. Flores: reuk aangenaam, zoetachtig, smaak zoet-slijmig. *Herba:* versch: reuk iets verdoovend, gedroogd verminderd; smaak bitterachtig slijmig.

B. De bloemen: slijm, gele vluchtige olie en slijmsuiker, dikke vetstoffe, gom, gele harssige kleurstof, Malas en Phosphas Calcis, Acid. phosphoricum en malic. (MORIN).

W. Verzachtend, als thee zacht diaphoretisch.

G. De flores tegen catarrh. aandoeningen in INF., de *Herba* uitwendig tot PAPPEN.

P. De INFUSIE der Fl. met olie, (OLEUM INFUSUM, obsoleet. — Een bestanddeel van velerlei SPECIES, als SP. PECTORALES, VISCERALES KEMPFII.

4. VERB. NIGRUM L. Zwarte Toorts *F. B. Sept. I, 1. p. 195.* — *Ic. Bat. 71;* gaf vroeger FLORES V. N.

SCROPHULARIA NODOSA L. Knopig Helmkruid *F. B. Sept. I, 1. p. 465.* — *Ic. Bat. 107. H. V. 35.* — *Gr.* in Europa langs beekjes, slooten enz. $\frac{1}{2}$. — RADIX en HERBA (bladen) van bitteren smaak waren vroeger tegen scrophulosis, huidziekten enz. gebr.

5. AQUATICA L. Water Helmkruid *F. B. Sept. t. a. p. — Ic. H. V. 36.* — *Gr.* als voorgaande gaf HERBA 5. AQUATICE seu BETONICE AQUATICE van gelijke kracht en aanwending.

Fam. XLIX. ANTIRRHINEÆ JUSS.

Calyx divisus, persistens. Corolla monopetala hypogyna, irregularis vel inaequalis, decidua, aestivatione imbricata. Stamina 4, didynama, aut 2, corollae inserta, antherae basi exappendiculatae. Ovarium liberum, 2-loculare, multiovulatum, placentis in medio dissepimenti adnatis. Stylus 1. Stigma

integrum vel bilobum. Fructus capsularis aut baccatus. Embryo albumine carnosio inclusus rectus, radícula hilum spectante. — (K. H. 53).

De *Antirrhineën* zijn hoofdzakelijk kruidachtige gewassen uit de gematigde gewesten, met afwisselende of tegenoverstaande bladen, wier bloemen veelal in aren en trossen staan.

Eigenschappen. Velen bezitten *scherpe beginsels*, waarbij, doch zelden, eene *verdoovende* stoffe gevoegd is, waardoor zij eenige verwantschap met de Solaneae te kennen geven, terwijl anderen rijk aan *sljm* zijnde, de voorgaande familie naderen, hetwelk ook door de *scherpe* stoffen, in *Scrophularia* aanwezig, bevestigd wordt.

I. GRATIOLA L. Calyx 5- partitus. Corollae labium superius bifidum, inferius trifidum. Stamina 4, 5, tubo inserta, quorum duo fertilia. Antherae pendulae, birimosae. Stigma bilamellatum, ovarium adhaerens conicum.

B. (295) 1. G. OFFICINALIS L. f. sessilibus lanceolato-acutis 3—5- nerviis a medio serratis floribus axillaribus pedunculatis. Gewoon Genadekruid *F. B. Sept. I, 1. p. 21. V. G. p. 97. Gr.* op vochtige oorden door bijna geheel Europa. — *Bl. Jul. Aug. 4. Ic. D. 155. H. III. 13. V. G. Tab. XII.*

G. D. De geheele plant (zonder wortel) HERBA GRATIOLÆ. — Vroeger ook RADIX.

E. Riekt weinig, smaak onaangenaam, sterk bitter.

B. Scherpe, bittere weekhars.

W. Drastisch-purgerend, in kleine giften de ingewanden opwekkend, resolv., diuret.

G. Tegen atonie der ingewanden, tegen melancholie, hypochondrie, chron. huidziekten in POEDER, en DECOCT.; *uitwendig* tegen zweren enz., de *gekneusde versche pl.*, het POEDER zeldzaam.

P. EXTRACTUM GRATIOLÆ (1—4 gr. p-d.)

II. DIGITALIS L. Calyx 5- partitus. Corolla campanulata, limbo obliquo, 4- fido; lacinia superiore emarginata. Stamina 4, didynama, in fundo corollae inserta: antherarum sacculi divaricati, hinc anthera transverse dehiscens. Capsula

marginibus valvularum inflexis bilocularis, placenta superne libera.

B. (296) I. D. PURPUREA L. f. ovato-lanceolatis crenatis subtus cum caule pedunculisque tomentosis, inferioribus in petiolum attenuatis, sepalis ovato-oblongis brevi-acuminatis trinerviis pubescentibus, corolla campanulata extus glabra, labio superiore obtusissimo truncato aut leviter emarginato, labii inferioris laciniis brevi-ovatis rotundatis. *Gewoon Vingerhoedskruid F. B. Sept. I, 2. p. 467. V. G. p. 93. — Gr. in bergachtige gewesten van M. Europa. — Bl. Jun.—Aug. ♂. — Bl. uitwendig purper, inwendig wit gevlekt, met purper-stippels en witte haartjes. Somtijds witte bloemen. — Ic. D. 154. H. I. 45. V. G. Tab. XI.*

G. D. De bladen: HERBA DIGITALIS PURPUREÆ.

E. Reuk versch, vooral bij kneusing, onaangenaam, gedroogd minder, smaak onaangenaam scherp bitter.

B. Extractstof 15,0, gom 15,0, hars 5,5, Oxalas 2,0 en Tartaras Potassae, vezelstof met verharde albumine, water (HAASE). MORIN, en LE ROYER wilden eene eigendommelijke Digitaline daargestellen. DULONG vondt eene bittere stoffe, die hij Digitaline noemde. TROMMSDORFF scheidde eene harssige stof af. — *Pikrin* (Digitaline van ROYER) 0,4, Digitaline 8,2, Skaptine 14,7, bladgroen 6,0, eiwit 9,3, azijnzuur 11,0, oxydum ferri 3,7, Potasch 3,2, vezels 43,6 (RADIG).

W. Scherp-narcotisch. Als remedium acre tot opwekking der afscheidingen der nieren, om de werkdadigheid van het lymph. stelsel te verhoogen, de resorptie. Als narcoticum om geirriteerde toestanden van de ganglien-zenuwen te bedaren, den hartslag te verminderen enz.

G. Bij velerlei krankten, scrophulosis, hydrops; bij hartziekten het beroemdste geneesmiddel; epilepsie enz. in pulvis (1 gr. dan klimmen, 2—3 keer daags), infus. (1 dr. op 8 onc om de 2 u. l. l.), decoct., succus expr.

P. EXTRACTUM DIGITALIS. TINCTURA SIMPLEX en AETHEREA; zelden UNGENT.

Vervalsching niet zeldzaam met bladen van planten, die geene of geheel andere krachten bezitten. Goede bot. kennis moet de Apoth. bij dit onderzoek geleiden:

a. *Symphytum officinale* L. Vergel. p. 182, zijn met kleine stijve haren bezet, met niet gekartelden rand.

b. *Conyza squarrosa* L., onderscheiden zich door den nauwelijks getanden rand der bladen enz. (D. Suppl. IV. 5.)

c. *Verbascum*-soorten, zijn wollig. Die van *V. nigrum*, de *Digitalis* het meest naderend, zijn met stervormige haren bezet.

d. Met aanverwante soorten van *Digitalis*, welke echter gele bloemen dragen. Hunne werking schijnt overigens die der echte *D.* zeer te naderen.

(297) LINARIA VULGARIS DC. *Vlas Leeuwenbek* F. B. Sept. I, 2. p. 465. V. G. p. 92. — *Syn.* Antirrhinum Linaria L. — *Gr.* langs wegen, akkers enz. door gansch Europa. — *Bl.* zomers ½. geel. — *Ic.* D. 156. H. VI. 33. Bat. 177. Het bloeiende kruid, HERBA LINARIÆ, van onaangenaam bitteren, iets scherpen, smaak, en pijnstillende, in grootere giften braakwekkende, zweet- en pisdrijvende kracht, is zeldzaam uitwendig tegen slappe zweren enz. in gebruik, HBA CONTUSA of het AFKOOKSEL; vroeger ook inwendig tegen hydrops, icterus enz. — UNGUENTUM LINARIÆ.

Verwisseling kan met *Euphorbia Cyparissias* L. *Cypresbl. Wolfsmelk* F. B. Sept. I, 2. p. 373, plaats grijpen, doch door het melksap, aan deze eigen, terstond te erkennen.

Vroeger waren nog *L. TRIPHYLLA* W., *L. ELATINE* L., en *L. CYMBALARIA* W. officineel. — Ook ANTIRRHINUM ORONTIUM L. en *A. MAJUS* L.

B. (298) VERONICA OFFICINALIS L. *Geneeskrachtige Eerenprijs* F. B. Sept. I, 1. p. 13. — *Gr.* langs de bosschen, op heidevelden enz. door Europa. — *Bl.* Mei—Jul. ½. — *Ic.* D. 157. H. IV. 3. Bat. 81. De bladen met de stengen, HERBA VERONICÆ, van zwak-geurigen reuk, en bitterachtig-zamentrekkenden smaak, vooral als Thee zacht op de huid en slijmvliezen werkend, wordt bij rheumat., catarrh., aandoeningen, slijmvloeiingen der ademhalingswerktuigen enz. gebr.; meer als huis- dan geneesmiddel. Vroeger als Thée d'Europe beroemd en volgens FR. HOFFMANN boven Chin. Thee te stellen. — Vroeger ook: AQUA, ESSENTIA, EXTRACT., CONSERV., SYRUP.

Verwisseling met *V. Chamaedrys* L. *Chamanderlijn Eerenp.* F. B. Sept. I, 1. p. 15, door de tweereig-behaarde steng ligtelijk te onderscheiden; deze was vroeger als HBA CHAMÆDRYS SPURIAE FOEMINÆ gebr.

B. (299) V. BECCABUNGA L. *Ovaalbladige Eerenprijs* F. B.

Sept. I, 1. p. 13. — *Gr.* in beekjes, slooten in Europa — *Bl.* geheele zomer. 4. — *Ic.* II. IV. 2. De versche plant, HERBA BECCABUNGÆ, welke zacht opwekkende en oplossende krachten voor de ingewanden bezit, wordt met andere resolv. kruiden als succus EXPRESSUS of salade, tot de z. g. *curae vernaes* gebruikt.

Vroeger waren nog vele andere soorten van dit geslacht officineel als v. TEUCRIUM L. (HERBA CHAMÆDRYS SPURIE MARIS), v. TRIPHYLLOS L. (HERBA ALSINES TRIPH. SPURIE), v. SPICATA L. (HERBA V. SPICATE.)

Fam. OROBANCHEÆ JUSS. (K. II. 58.)

LATHRÆA SQUAMARIA L. *Geschubde Lathraea F. B. Sept.* I, 2. p. 469. de wortel als RADIX DENTARIE seu SQUAMARIE.

Fam. RHINANTHACEÆ BARTL. — (K. II. 52).

(300.) EUPHRASIA OFFICINALIS L. *Gemeene Oogentroost F. B. Sept.* I, 2. p. 457. — *Gr.* door Europa op wei- en hooilanden enz. *Bl.* zomers. ☉. — *Ic.* H. IX. 7, 8. Bat. 125. De bloeiende plant, HERBA EUPHRASIE, van zwakken reuk en iets zamentrekend bitteren smaak, was vroeger tegen oogziekten in- en uitwendig in gebruik.

E. ODONTITES L. *Roode Oogentroost F. B. Sept.* I, 2. t. a. p. — *Gr.* als voorg. — *Ic.* Bat. 194. gaf HERBA EUPHR. RUBRÆ.

MELAMPYRUM ARVENSE L. *Akker Zwartkoorn F. B. Sept.* I, 2. p. 459. — *Ic.* Bat. 189, gaf FARINA SEMINUM MELAMPYRI.

M. PRATENSE L. *Geelbloemig Zwartk. F. B. Sept.* t. a. p. — SEMEN M. LUTEI.

PEDICULARIS PALUSTRIS L. *Moeras Kartelblad F. B. Sept.* I, 2. p. 461 en P. SYLVATICA L. *Boschachtig K. F. B. Sept.* t. a. p. —

HERBA PEDICULARIS AQUATICÆ seu FISTULARIÆ, en HERBA P. MINORIS.

RHINANTHUS CRISTA GALLI L. *Gele Ratelen F. B. Sept.* I, 2. p. 459.

HERBA CRISTÆ GALLI.

Fam. I. LABIATÆ JUSS.

Calyx tubulosus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, irregularis, plerumque bilabiata. Stamina [corollae inserta, 4, didynama, aut 2. Ovaria 4 libera, disco hypogyno inserta,

1-ocularia, 1-ovulata, ovulo erecto. Stylus 1, in medio ovariorum. Nuces 4, calyci inclusae. Embryo rectus, radícula infera, ad hilum versa. Albumen nullum. — (K. II.46).

De *Lipbloemigen* vormen eene groote, zeer natuurlijke, familie; meestal kruidachtige gewassen met meer of minder vierkante, dikwijls holle stengen, met tegenoverstaande, aan de knopen der stengen bevestigde, bladen, zonder steunblaadjes; de bladen zijn op de onderzijde meestal van kliertjes voorzien. De bloemen staan of enkel, of in kransen, of in aren, enz. Zij leven vooral in de gematigde gewesten der oude wereld.

Eigenschappen. Er bestaat eene zeer in het oog vallende overeenstemming in de eigenschappen der Labiatae. Allen bevatten *vlugtige olie* en iets *bittere Extract- en Looistof*, wier betrekkelijke hoeveelheid verschiit, zoo dat men *volatilia, aromatica*, zelden *amaro-adstringentia* onder hen aantreft. — De helft der Labiatae is aromatisch. — De vlugtige olien derzelve scheiden veel *Stearoptenen* af.

I. LAVANDULA L. Stamina cum stylo in tubo corollae abscondita. Antherae reniformes uniloculares, in patellulam orbicularem planam dehiscentes. Labium corollae superius bifidum, inferius trifidum. Calyx inaequaliter dentatus, fructifer dentibus conniventibus clausus.

B. (301) I. L. VERA DC. f. oblongo-linearibus lanceolatisve integerrimis junioribus canis margine revolutis, spicis interruptis, verticillis 6—10- floris, foliis floralibus rhombeo-ovatis acuminatis membranaceis omnibus fertilibus supremis calyce brevioribus, braeteis subnullis. — *Syn.* S. spica α L. — L. angustifolia Ehrh. — *Gr.* op dorre heuvels en rotsen in Z. Europa; dikwijls in tuinen gekweekt. — *Bl.* zomers. \dagger . laag. — *IC.* D. 178. H. VIII. 37.

G. D. De bloemen. FLORES LAVENDULÆ.

E. Rieken sterk en aangenaam geurig, smaak aromatisch, eenigzins naar campher.

B. Vlugtige olie, en looistof.

W. Vlugtig opwekkend, vooral op het zenuwstelsel.

G. Bij zwakte der zenuwen, bevingen der ledematen, para-

lysis, alléén *uitw.* in *kussentjes*, in *inf.* met water of wijn tot omslagen en baden.

P. OLEUM, SPIRITUS LAVANDULÆ SIMPLEX en COMPOSITUS, ACETUM L. Een bestanddeel van ACETUM AROMATICUM, SPECIES AROMATICÆ enz.

(302) 2. L. SPICA DC. — *Syn.* L. latifolia Ehrh. door sommigen als verscheidenheid der voorgaande beschouwd en met haar voorkomend, doch door duidelijke bracteae enz. onderscheiden — *Ic.* D. 179. — De landlieden in Z. Frankr. bereiden daaruit OLEUM SPICÆ, hetwelk meestal met terpentijnolie vervalscht is en OL. LAVANDULÆ niet vervangen kan.

3. L. STOECHAS L. Een Z. Europ. heestertje gaf de thans obsolete FLORES STOECHADIS ARABICÆ.

B. (303) OCYUM BASILICUM L. *Gr.* oorspronkelijk in O. Indië; bij ons gekweekt. ☉. — *Ic.* D. 184. II. XI. 3. De bladen, HERBA BASILICI seu OCIMI CITRATI, bezitten eenen sterken, aangenaamen, balsamieken reuk, en arom., iets zoutachtigen smaak. Thans zeer zeldzaam alleen nog als bijvoegsel tot arom. baden.

II. MENTHA L. Stamina distantia recta, superne divergentia. Antherarum sacculi paralleli, rimis longitudinalibus parallelis dehiscentes. Corolla infundibuliformis, 4-fida, subaequalis, lacinia superiore emarginata; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus.

B. (304) 1. M. PIPERITA HUDS. Spicis oblongo-cylindricis, bracteis superioribus lanceolatis, dentibus calycis lanceolato-subulatis, fructiferi porrectis, tubo costato, f. longiuscule petiolatis oblongis seu ovato-oblongis serratis. — *Ic.* D. 165. H. XI. 37. — Varietates:

a. *M. pip. crispa*, glabra aut sparse pilosa, f. ovatis latis bullato-rugosis margine crispis incis, dentibus cuspidatis. In stirpe culta f. fere sessilia. — *Syn.* M. crispa L.

β. *M. pip. Langii*, panicula spicata abbreviata; planta griseo-villosa. — *Syn.* M. Langii. — *Ic.* D. Suppl. II. 1.

γ. *Subglabra.* *Syn.* M. Pimentum FR. NEES AB ES. — *Gr.* langs Europ. slooten, wateren, vooral in Engeland. — *Bl.* Jun.— Aug. 24.

G. D. Bladen, HERRA MENTHE PIPERITÆ seu M. PIPERITIDIS.

E. Riekt zeer sterk en eigenaardig; smaak geurig, campher-aardig, aanvankelijk verwarmend, dan verkoelend.

B. Vlugtige olie, looistof.

W. Vlugtig prikkelend, krampstillend, windbrekend, zacht diaphoretisch.

G. Bij krampziekten, asthenie, koliek, enz. tot opwekking, tegen zwakke spijsvertering, als diaphoret. in INFUS. ($\frac{1}{2}$ —1 onc op 6 onc) zelden in POEDER ($\frac{1}{2}$ dr. p. d. enz.) — Uitwendig tot opwekking en verdeeling, tot omslagen, ook droog.

P. AQUA, OLEUM, ELEOSACCHARUM EN ROTULÆ M. P. — Een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ, RESOLVENTES, AQUA AROMATICA, EMPL. AROMAT. enz.

(305) 2. *M. SYLVESTRIS* L. Spicis lineari-cylindricis, bracteis lineari-subulatis, calycibus leviter costatis, fructiferis ventricosis superne constrictis, dentibus lineari-setaceis demum subconniventibus, f. subsessilibus ovatis lanceolatisve, serrato-dentatis. — *Bosch Munt F. B. Sept. I, 2. p. 435.* — *Gr.* om de oevers, beschaduwde plaatsen in gansch Europa. — *Bl. Jul. Ang. 2.* — *Ic. Bat. 209.*

Varia:

A. fol. vestitis.

α. *Vulgaris*, f. supra pubescentibus subrugosis, subtus molliter albo-tomentosis. — *Syn. M. gratissima W. M. villosa Sole.*

β. *Nemorosa*, f. ovato oblongis supra viridibus pubescentibus, subtus laxè albo-tomentosis. — *Syn. M. nemorosa W.* — *Ic. H. XI. 34. D. Suppl. II. 3.*

γ. *Crispa* f. undulato-crispis profunde dentatis subrugosis subtus molliter albotomentosis. — *Syn. M. undulata W. M. crispa Ten.*

B. f. subtus cauleque sparse pilosis glabrisve calycibus hirtis glabrisve. — *Syn. M. viridis L. M. laevigata W. M. balsamea Reichb.* — *Var. fol. crispis.* — *M. crispata Schrad. Ic. D. 164. H. XI. 35.*

G. *D.* Van de varieteiten met kroese bladen: de bladen HERBA.

MENTHÆ CRISPÆ.

E. Riekt sterk, balsamiek, smaak bitterachtig geurig.

B. Vlugtige olie en looistof.

W. Bijkans als Pepermunt, doch minder sterk en prikkelend.

G. Als Pepermunt, doch zeldzamer.

P. AQUA, OLEUM, SYRUPUS, SPIRITUS M. C. — Obsoleet zijn ESSENTIA, CONSERVA, EXTRACTUM.

Ook van andere soorten bezit men zulke verscheidenheden, met *f. crispa*, welke als deze gebr. worden; b.v. van

3. *M. ROTUNDIFOLIA* L. *Rondbladige Munt* *F. B. Sept.* I, 2. p. 435. De var. *crispa* dezer soort wordt door velen voor *M. crispa* L. gehouden. Behalve deze bestaat er nog eene kroesbladige Munt, met ronde of eironde bladen en hoofdvormige aren, welke velen voor de echte *M. crispa* L., anderen voor eenen vorm van *M. aquatica* houden. Zij wordt veel gekweekt. — *Ic. D. Suppl.* I. 5. H. XI. 38.

4. *M. AQUATICA* L. *Water Munt* *F. B. Sept.* p. 155. — var. *crispa* is *M. sativa* Tausch. — *Ic. D. Suppl.* II. 2. De bladen waren vroeger als HERBA M. CRISPÆ VERTICILLATÆ gebr.

B. (306) 5. *M. PULEGIUM* L. *verticillis omnibus remotis globosis multifloris, calycibus hispidis bilabiatis intus fauce villosis, f. petiolatis ovatis leviter dentatis caule ramosissimo prostrato.* *Poley Munt* *F. B. Sept.* I, 2. p. 439. — *Syn.* *Pulegium vulgare* Mill. — *Gr.* op vochtige oorden in Europa. — *Bl.* zomers. 2. — *Ic. D.* 167. H. XI. 39.

G. D. De bloeiende plant: HERBA PULEGII.

E. Reuk sterk balsamek, iets onaangenaam, smaak scherpgeurig, iets wrang-bitter, achterna verkoelend.

B. Vluchtige olie en looistof.

W. Als *M. crispa*, maar sterker.

G. Zoo als de voorgaande, ook tegen asthma, catarrhus, doch zeldzaam.

P. OLEUM en AQUA PULEGII.

6. *MENTHA SYLVESTRIS* L., de wildwassende vormen vroeger als HERBA MENTHASTRI gebruikelijk.

7. *M. ROTUNDIFOLIA* L. De wilde vormen als HERBA M. SYLVESTRIS ROTUNDIORE FOLIO. — *M. AQUATICA* L. *Water Munt* *F. B. Sept.* I, 2. p. 435. — *Ic. Bat.* 165, als HERBA BALSAMI PALUSTRIS.

8. *M. ARVENSIS* L. *Akker Munt* *F. B. Sept.* I, 2. p. 337. als HERBA M. EQUINE.

9. *M. GENTILIS* L. *Aanverwante Munt* *F. B. Sept.* t. a. p. als HERBA BALSAMINE.

10. *M. AURICULARIA* L. *Gr.* in O. Indië, gaf weleer HERBA M. AURICULARIÆ seu MAJORANÆ PORTIÆ.

LYCOPUS EUROPEUS L. *Gemeene Wolfspoot F. B. Sept. I, 1. p. 23.*
 Ic. Bat. 21. — Gr. op vochtige plaatsen door geheel Europa; gaf vroeger HERBA MARRUBII AQUATICI, bittere hars en galnoten zuur, ook bruine hars, extractstof, gom, zouten volgens GEIGER bevattend, tegen Febr. intermittens en metrorrhagia onlangs zeer aanbevolen, ieder morgen 1 scr. des POEDERS.

L. VIRGINICUS L. — *Gr. in N. Amer. — Ic. D. Suppl. II, is door de Amer. artsen tegen hæmoptoe enz. als werkzaam adstring. genoemd.*

III. ROSMARINUS L. Corolla ringens, labio superiore bipartito. Stamina exserta, curvata, basi dente reverso instructa. Antherae uniloculares. Calyx bilabiatus.

B. (307) 1. R. OFFICINALIS L. f. sessilibus. — *Gr. op rotsen enz. in Z. Europa enz. — Bl. Apr.—Jul. † 2—4'. — bl. blaauw. — Bij ons in tuinen. — Ic. D. 162. H. VII. 25.*

G. D. De bladen en bloemen HERBA en FLORES ROSMARINI seu ANTHOS.

E. Riekt doordringend, geurig, campherachtig, smaak scherp-geurig, bitter. Bloemen zonder reuk.

B. Vluchtige olie.

W. De Salie naderend, doch meer prikkelend en minder zamen-trekkend.

G. Bij verlammingen en kramp-ziekten der buiksingewanden, bijkans alleen *uitwendig*, met andere aromatica; meer de vluchtige olie in zalven.

P. OLEUM en SPIRITUS ANTHOS; uit het eerste het UNGUENTUM ROSMARINI COMPOSITUM seu ANTHOS. De bladen een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ, ACETUM ROSMARINI. Obsoleet zijn: CONSERVA, ESSENTIA, AQUA R.

IV. SALVIA L. Corolla ringens. Connectivum antherarum filamentiforme, ascendens, apice sacculum 1-locularem gerens. Calyx 2-labiatus.

B. (308) 1. S. OFFICINALIS L. Caule suffruticoso, ramis foliisque junioribus incano-tomentosis, f. ovato-lanceolatis lanceolatisque dense crenulatis, rugosis, verticillis 6—12-floris denudatis, bracteis caducis, dentibus calycis porrectis spinuloso-aristatis, corollae tubo intus piloso-annulato. *Gewone Salie.* — *Gr. in Z. Europa; bij ons gekweekt. — Bl. Jun.—Jul. halfheester. Bl.*

blauw. — *Ic. D. 161. H. VI. 1.*

G. D. De bladen: HERBA SALVIÆ.

E. Reuk sterk, balsamiek, campherachtig; smaak geurig-bitter, iets zamentrekkend.

B. Vlugtige olie 0,16 p.C.; in 100 deelen versche bladen: extractstof met stikstofhoud. stof en salpeter 2,12, gom 1,51, groene hars 2,9, eiwit 0,43, vezels 15,37, water 75,0, (HISCH).

W. Zacht opwekkend, tevens toongevend, vooral op de slijmvliezen.

G. Inwendig tegen bovenmatige atonische afscheidingen, vooral der slijmvliezen en huid, tegen atonie der ingewanden, enz. in INFUS.; — *uitwendig* tegen de asthen. ontstekingen der mond- en keelholte, verweeking, scheurbuik, in MONDSPOEL. en GARGARISM. — Vroeger een der vermaardste geneesmiddelen, wiens naam van *salvare* afgeleid wordt, en waarvan de *Salernitaansche* school niet schroomde te zeggen: » cur moriatur homo, cui Salvia crescit in horto.”

P. OLEUM, AQUA, EXTRACTUM, CONSERVA, SAL SALVIÆ, allen zeldzaam. — Een bestanddeel van SPECIES AD GARGARISM., TINCTUR. AROMATICA ACIDA, AQUA VULNERARIA VINOSA.

2. s. SCLAREA L. *Gr.* in Z. Europa ♂. — *Ic. H. VI. 3.* De bladen, HERBA SCLARÆ seu HORMINI SATIVI, werden vroeger als *confortansen antispasmod.* gebr., door LINNÆUS boven de voorg. verheven; is ten onregte thans in vergetelheid.

3. s. PRATENSIS L. In Europa. — *Ic. Bat. 251. Veld Salie F. B. Sept. I, 1. p. 23.* HEA HORMINI PRATENSIS.

4. s. HORMINIUM L. In Z. Europ., beide van zwakkere werking.

V. ORIGANUM L. Stamina distantia, superne patula, sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulari utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum, emarginatum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus aut oblique fissus et apice 3-dentatus aut integer.

B. (309) 1. o. VULGARE L. Erectum villosum, f. petiolatis lato-ovatis obtusis subserratis, spiculis oblongis cylindricisve glomeratis corymboso-paniculatis, bracteis obtusis interne eglandulosis. *Gemeene Orego F. B. Sept. I, 2. p. 451.* — *Gr.* langshagen en wegen door bijkans geheel Europa, M. Azië. — *Bl.*

Jul.—Sept. 2. roode schutblaadjes. — *Ic. D. 175. H. VIII. 8. Bat. 223.*

Variat:

β. *megastachyum*: spicis fasciculatis rectis elongatis prismaticis, bracteis concinne imbricatis calyce duplo longioribus. — *Gr. in Z. Europ. — Syn. Orig. creticum D.C. fl. fr. O. creticum L. O. macrostachyum Lk. — Ic. D. 177. H. VIII. 7. D. Suppl. I. 23.*

γ. *virens*: spicis glomerato-confertis bracteis virentibus saepius pubescentibus. — *Syn. O. virens Lk.*

G. D. De bloeiende toppen der eigenlijke soort HERBA O. VULGARIS. — Van *Var.* β komen dezelfde deelen als HERBA O. CRETICI in den handel.

E. Riekt sterk, aangenaam, balsamiek, smaak geurig-bitterachtig, iets zamentrekkend.

B. Vluchtige olie en looistof.

W. Vluchtig prikkelend, iets tonisch.

G. Inwendig zelden als *Thee*, bij Catarrhus, rheumat, enz.: meer uitwendig als stimulans en resolvens, met andere aromatische kruiden, in INF., tot BADEN.

P. OLEUM O.V. — De Hba een bestanddeel van SP. RESOLV. Uit var. β. OLEUM O. CRETICI.

2. O. SMYRNEUM L. *Gr.* in K. Azië, Creta enz. — *Ic. D. Suppl. I. 22.* door sterk behaarde stengen en bladstelen, en de korte, eivormige 4-zijdige aren gekenmerkt, is ook een bestanddeel van HERBA O. CRETICI.

3. O. DICTAMNUS L. Eene kleine halfheester op Creta gaf vroeger FOLIA seu HERBA DICTAMNI CRETICI. — *Ic. H. VIII. 6.*

B. (310) 4. O. MAJORANA L. Calyce dimidiato edentulo, bracteis sulcatis densissime imbricatis, spicis ovalibus ternatis sessilibus, f. petiolatis ellipticis obtusis, integerrimis utrinque cano tomentosus. — *Gr.* in Z. Europa, vooral Portugal en den Orient, bij ons in tuinen. — *Bl. Jun.—Aug. ☉* en heestervormig, klein, wit. — *Ic. D. 176. H. VIII. 9.* De overblijvende gekweekte is O. majoranoides W. — *Syn. Majorana crassa Moench. M. hortensis Moench.*

G. D. De bladen met de bloeiende toppen: HERBA MAJORANÆ.

E. Reuk eigendommelijk, sterk geurig, smaak geurig, iets scherp-bitter.

B. Vluchtige olie (uit 1 ℥ *Hba sicca* 2 dr.) en looistof.

W. Zoo als de voorgaande.

G. *Inwendig* zeer zeldzaam als ligt nervinum en sudoriferum. *Uitwendig* als resolvens in INFUS., BADEN, in KRUIDERKUSSENS.

P. OLEUM, (AETH.), AQUA, OLEUM INFUSUM, BUTYRUM seu UNGUENTUM MAJORANÆ. Een bestanddeel van SPECIES AROM. en PULVIS STERNUTATORIUS.

VI. THYMUS L. Stamina distantia, superne patula; sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulari utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum, emarginatum; inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 2-labiatus.

B. (311) 1. TH. VULGARIS L. Erectus aut basi procumbens cano-pubescent, f. sessilibus lineari-aut ovato-lanceolatis acutis margine revolutis glanduloso-punctatis, ad axillas fasciculatis, floralibus lanceolatis obtusis, verticillis laxis subdistantibus. — *Gr.* op drooge heuvels in Z. Europa, bij ons in tuinen. — *Bl.* Jun. Jul. halfheester, bl. roodachtig of wit. — *Ic. D.* 182. H. XI. 2. Prof. BERNHARDI heeft onlangs opgemerkt, dat *T. vulgaris* L. in twee soorten kan onderscheiden worden:

TH. VULGARIS L. f. ovato-lanceolatis subtus incanis, plerisque marginum lateralium revolutione lineari-lanceolatis. — *Syn. T.* tenuifolius Mill. *Fransche* of *zomer* Thym.

TH. ADSCENDENS BERNH., f. ovatis margine reflexis subtus pallidis. *Syn. Th. vulgaris* Mill. — *Duitsche* of *winter*-Thym. — (*Allg. Gartenzeitung*, 1837. No. 34)

G. D. De bloeiende takken: HEREA THYMI.

E. Reuk eigenaardig, sterk en aangenaam geurig, smaak geurig.

B. Vluchtige olie (1 ℥ *Hba sicca* $\frac{1}{2}$ dr.).

W. Opwekkend, zacht diaphoretisch.

G. Alleen uitwendig bij ontwrichtingen, kneusingen, verlammingen, in KRUIDERKUSSENS, in INFUS. tot wasschingen en baden, zelden.

P. OLEUM THYMI; vroeger AQUA en TINCTURA.

B. (312) 2. TH. SERPYLLUM L. Suffruticosus, procumbens, f. linearibus ellipticisve obtusis in petiolum brevem attenuatis integerrimis planis glanduloso-punctatis glabris hirsutisve margine

postico ciliatis, floralibus subconformibus, verticillis capitatis racemosisve, corollae labio superiore emarginato ovato subquadrato. *Veld-Thym. F. B. Sept. I, 2. p. 451.* — *Syn. et varr. Th. angustifolius P. Th. Chamaedrys Fr. Th. pulegioides L. sp. enz. Gr. op zandige oorden, heidevelden enz. in Europa, Azië. Bl. zomers bleekrood, zelden wit. — Ic. D. 181. H. XI. 1. Bat. 67.*

G. D. De bloeiende toppen: HERBA SERPYLLI.

E. Reuk eigendommelijk, doordringend, balsamiek; smaak geurig, wrang-bitterachtig.

B. Vluchtige olie, looistof en bittere extractstof.

W. en G. Zoo als de voorgaande.

P. OLEUM en SPIRITUS SERPYLLI; AQUA s. is ongebruikelijk; de Herba een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ.

CALAMINTHA OFFICINALIS MOENCH, *Calament Thym F. B. Sept. I, 3. p. 816.* (Melissa Cal. L.) (Thymus. Calamintha DC.) *Gr. in M. en Z. Europa 2. gaf vroeger HERBA CALAMINTHE seu C. MONTANÆ, van muntachtigen reuk.*

CAL. NEPETA CLAIRV. *Neppe Thym F. B. Sept. I, 2. p. 453.* (Melissa Nep. L.) gaf HERBA MELISSÆ NEPETÆ seu CALAMINTHE OFFICINALIS ANGLORUM.

VII. SATUREJA L. Stamina distantia, sub labio corollae superiori conniventia; sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulari utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum emarginatum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx tubuloso-campanulatus, 10-striatus.

(313) 1. s. HORTENSIS L. Caule erecto ramosissimo herbaceo, corymbulis axillaribus subquinquefloris, f. lineari-lanceolatis acutis, muticis. — *Gr. in Z. Europa; veel in tuinen. — Ic. H. VI. 9.* De bloeiende takken HERBA SATUREJÆ, in geurigheid en kracht den Thijm evenarende, worden echter als geneesmiddel nauwelijks, meer als bijvoegsel tot spijzen, gebruikt.

2. s. MONTANA L. *Gr. als de voorgaande, doch zeldzamer in tuinen; wordt in Z. Frankr. ook tot het stoken van Spiritus Serpylli door de landlieden gebruikt.*

CLINOPIDIUM VULGARE L. *Behaarde Borstelkrans F. B. Sept. I, 2. p. 449* gaf vroeger HERBA CL. MAJORIS seu OCTYMI SILVESTRIS.

VIII. MELISSA L. Stamina distantia apicibus sub labio su-

periori arcuato-conniventibus; antherarum sacculi apice connexi, rima dehiscences, denique divergentes. Corollae labium superius concavum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 2-labiatus, supra planus, dentibus lateralibus labii superioris in carinam, per tubum decurrentem, plicatis.

B. (314) 1. M. OFFICINALIS L. Herbacea, erecta, ramosa, f. lato-ovatis crenatis basi truncatis cordatisve, floralibus subconformibus, verticillis laxis secundis, bracteis paucis ovatis, corollis calyce dimidio longioribus. — *Gr.* op de bergen van Z. Europa, bij ons in tuinen. — *Bl.* Jul. Aug. 2 bl. witachtig iets langer dan de kelk. — *Ic.* D. 180. H. VI. 32.

G. D. De bladen: HERBA MELISSÆ seu M. CITRATÆ.

E. Reuk aangenaam geurig, citroenachtig, smaak geurig-bitter, zwak zamentrekkend.

B. Vluchtige olie $\frac{1}{1920}$, looistof, bittere extractstof, gom, hars (DEHNE).

W. Zacht prikkelend, windbrekend, krampstillend voor de ingewanden.

G. Zoo als van Mentha, doch in gevallen, waar men minder krachtige werking verlangt, in INFUS.

P. OLEUM en AQUA MELISSÆ, SPIRITUS MELISSÆ SIMPLEX en COMPOSITUS (AQUA CARMELITANA, eau des Carmes). — SYRUPUS, EXTR. en ESSENTIA zijn verouderd.

Verwisseling met *M. cordifolia* P. *Syn.* *M. hirsuta* H. Paris., thans als behaarde varieteit der voorgaande beschouwd, met grootere duidelijk hartvormige bladen en zonder reuk. — *Ic.* D. Suppl. II. 17.

IX. HYSSOPUS L. Stamina distantia, superne divergentia, antherarum sacculi divergentes apice coherentes, rima dehiscences. Corollae labium superius rectum, planum, bifidum, inferius trifidum, lacinia intermedia majori, obcordata; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus.

B. (315) 1. H. OFFICINALIS L. Floribus verticillato-racemosis secundis, dentibus calycis erectis subaequalibus, f. lanceolatis integerrimis. *Gewone Hijsop* *F. B. Sept.* I, 2. p. 433. — *Gr.* op drooge heuvels, muren, in M. en Z. Europa, bij ons in tuinen. *Bl.* Jul. — Sept., halfheester, bl. rozenrood of wit. — *Ic.* D. 171. H. VI. 18. Bat. 298.

G. D. De bladen en bloeiende toppen HERBA HYSSOPI.

E. Reuk sterk en aangenaam geurig; smaak bitterachtig geurig, zwak naar campher.

B. Vluchtige olie en looistof, een subalcaloideum, met een zuur verbonden, eene hars, gom, eiwitstof, bladgroen, (HERBERGER.)

W. Vluchtig, prikkelend, enz.

G. Tegen chron. catarrhus, borstkramp, rheumat., aton. zwakte der maag, ook als anthelmint, in INFUS; *uitwendig* tot GARGARISM., COLLYR., EN PAPPEN.

P. AQUA, zeldzamer OLEUM HYSSOPI. — ESSENTIA, CONSERVA, SYRUP. zijn geheel obsoleet. — Een bestanddeel van zamengestelde praep. AQ. VULNER. VINOSA ENZ.

B. (316) NEPETA CATARIA L. *Gemeen Kattekruid F. B. Sept. I, 2. p. 433. — Ic. H. IV. 8. Bat. 249. — Gr.* op woeste oorden enz. door geheel Europa 2. De bladen HERBA CATARIAE seu NEPETAE van sterk geurigen muntachtigen reuk, en scherpgeurig-bitterachtigen smaak, vroeger tot soortgelijke doeleinden als Mentha, Thymus enz. gebr., thans obsoleet. Soms in plaats van Herba Marrubii.

B. (317) GLECHOMA HEDERACEA L. *Kruipende Hondsdraf F. B. Sept. I, 2. p. 439. — Gr.* langs de paden en wegen van geheel Europa. 2. — *Bl.* voorjaar - zomers. — *Ic. D. — H. II. 8.* De bebladerde steng, HERBA HEDERAE TERRESTRIS van zwak geurigen reuk en bitter-zamentrekkenden smaak, zacht prikkelend, waren vroeger, in INFUS. of SUCCUS EXPRESS. tegen borstziekten, koorts enz. beroemd, thans even als de *praep.* AQUA, SYRUP., CONSERVA ongebr. waarvan de eerste enkel nog als oogwater ge- waardeerd wordt.

DRACOCEPHALUM MOLDAVICA L., *Gr.* in Moldavie, Podolie enz.; bij ons in tuinen. ☉. — *Bl.* zomers, blaauw. — *Ic. D. 183. H. VIII. 32.* De bladen, HERBA MOLDAVICA seu MELISSE TURCICA, naar Melisse riekend en geurig-bitter van smaak, gelijken in werking naar Melisse, maar zijn thans obsoleet.

D. CANARIENSE L. gaf vroeger HBA MELISSE CANARIENSIS.

MELISSA MELISSOPHYLLUM L. gaf HERBA MELISSOPHYLLI seu MELISSE TRAGI.

LAMIUM ALBUM L. *Witte Doavenetel F. B. Sept. I. 2. p. 441. — Gr.* in geheel Europa. 2. — *Ic. H. V. 41.* de bloemen, FLORES L. ALBI seu URTICA MORTUAE en de HERBA U. M. waren tegen verstoppingen, koliek enz. gebrnikelijk.

L. MACULATUM L. *Gelekte D. F. B. Sept. t. a. d.* als HERBA L. PLINII.

L. PURPUREUM L. *Paarsche D. F. B. Sept. t. a. p.* als HERBA EN FLORES L. RUBRI.

X. GALEOPSIS L. Stamina approximata, sub labio corollae superiori parallela; antherae valvulis duabus dehiscentes. Corollae labium superius fornicatum; inferius basi utrinque dente acuto cavo notatum; lacinia intermedia obtusa vel emarginata.

(318) I. G. OCHROLEUCA LAM. Caule pilis retrorsum appressis pubescente, internodiis subaequalibus, f. serratis, caulinis ovatis, rameis ovato-lanceolatis, corollae labio superiore inciso-denticulato. *Ligtgele Hennipnetel F. B. Sept. I, 2. p. 445.* — *Syn. G. villosa Huds. G. grandiflora Roth. G. cannabina Pollich. Gr. op zandige akkers in Europa. — Bl. Jun. Jul. ☉. bl. groot geel; de onderlip wit, met een gele vlak aan den voet der middenlip. Zelden rozenkleurig, met behoud echter der gele vlak. — Ic. D. 175.*

G. D. De bloeiende plant zonder den wortel: HERBA GALEOPSISIDIS, ten onregte somtijds HERBA SIDERITIDIS genoemd.

E. Van zwak balsam. reuk, en lassen zoutig-bitteren smaak.

B. Gele, bittere in aether. opl. hars, vet, was, chlorophyll., extractstof, gom, slijmsuiker, zetmeel, Malas, Sulphas, Phosphas Potassae en kalkzouten (GEIGER).

W. Opwekkend, de slijmafscheiding verbeterend.

G. Beroemd tegen tering, nadat men ontdekt had, dat de verinaarde *Blankenheimsche Thee* of *Teringskruiden van Lieber* uit deze gesneden Hennipnetel bestaan. Een specifiek geneesmiddel tegen deze ziekte zijn zij echter niet, doch verschaft de INFUSIE als Thee bij catarrh. aandoening, en phthisis eenige verlichting.

STACHYS PALUSTRIS L. *Moeras Andoorn F. B. Sept. I, 2. p. 447. Ic. Bat. 106, gal HERBA MARRUBII AQUATICI ACUTI seu GALEOPSISIDIS FOETIDÆ.*

ST. SYLVATICA L. *Bosch Andoorn t. a. p. — Ic. 302. HERBA LAMI SYLV. FOETIDI seu URTICÆ MAGNÆ FOETIDISSIMÆ.*

ST. RECTA L. (St. Sideritis Vill.). *Gr. in M. en Z. Europa 2. — Ic. D. Suppl. II. 16. H. IV. 12. de geheele bloeiende plant, HERBA SIDERITIDIS van niet aangenamen balsam. reuk, was vroeger als adstring. en zuiverend geneesmiddel tegen wonden, fluor albus, epi-*

lepsie enz. gebr. In Frankr. schijnt men in plaats van deze te verzamelen:

SIDERITIS SCORDIODES L. (= *S. hirta* Roth. en *S. hirsuta* Lam.) — *Ic. D. Suppl. II. 15. fig. 1-2*), welke volgens FR. N. V. ESENE, de echte HERA SIDERITIDIS is.

(319) *BETONICA OFFICINALIS* L. *Gewone Betonie F. B. Sept. I, 2. p. 445 (Syn. B. hirta Reichb) Ic. H. IV. 10.* Wortel en bladen, RADIX en HEREA BETONICÆ. De verse wortel heeft eenen onaangenaamen reuk en eenen bitteren zamentrekkenden smaak, en is ligt emetisch en resolv. De bladen waren tegen jicht, catarrihus pulmonum, adynamia nervosa enz. gebr. in INFUS.

XI. *MARRUBIUM* L. Stamina cum stylo in tubo corollae abscondita, antherarum sacculi rima longitudinali communi dehiscentes. Annulus pilorum interruptus ad insertionem staminum. Calycis fructiferi dentes patuli. Nuces apice plana triangulari truncatae.

(320) 1. *M. VULGARE* L. Ramis albo-lanatis, f ovatis in petiolum decurrentibus inaequaliter-crenatis tomentosiss, infimis cordato-subrotundis, verticillis multifloris, calycibus villosol-anatis dentibus 10 subulatis recurvo-patentibus. *Witte Malrove F. B. Sept. I, 2. p. 447. — Gr. in Europa, M. Azië en N. Amer. — Bl. Jun. Aug. 2½. bl. wit, klein. — Ic. D. 174. H. XI. 40.*

G. D. De bladen: HERBA MARRUBII ALBI.

E. Reuk versch en gekneusd, aangenaam balsamisch iets muskusachtig, gedroogd zwakker, smaak balsamisch-bitter, iets scherp.

B. Vluchtige olie, hars, bittere extractstof.

W. Tonisch-prikkelend, oplossend.

G. Bij borstziekten, leververharding, geelzucht, onregelmenstruatie, in INFUS., EXTRACT., SUCCUS EXPRESS.

P. EXTRACTUM M. ALBI. — AQUA en SYRUPUS zijn obsoleet.

2. *M. PEREGRINUM* L. gaf vroeger HERB. M. GRECICI.

3. *M. PSEUDO-DICTAMNUS* W. schijnt vroeger tot vervalsching van RAD. DICTAMNI gebruikt te zijn.

BALLOTA NIGRA L. en B. ALBA L. (*Syn. tot beiden B. foetida* Lam.). *Stinkende Ballote F. B. Sept. I, 2. p. 449. — Ic. Bat. 234. — Gr. in gansch Europa. — Bl. zomers. 2½. gaf vroeger HERBA BALLOTE, seu MARRUBII NIGRI seu FOETIDI, als antihyst. geneesmiddel bereqemd,*

van onaangenamen reuk en zeer bitteren smaak. — Thans verwisseld met HERB. M. ALBI.

(321) LEONURUS LANATUS P. (*Syn.* Ballota lanata L.) *Gr.* in Siberië. 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic.* D. Suppl. II. 18. De bladen en bloemen dezer plant, van zwakken reuk en zeer bitteren smaak, bittere extract- en looistof bevattend, zijn in onze tijden in Rusland als een krachtig diureticum aanbevolen, in DECOCT. 1—8 oncen op 2 \mathcal{R} water.

L. CARDIACA L. *Stekelig Hertsge-span F. B. Sept.* I, 2. p. 449. — *Ic.* H. III. 41. Bat. 263. — *Gr.* in Europa, K. Azië. 2 $\frac{1}{2}$. — De bladen, HERBA CARDIACÆ, van zwakken onaangenamen reuk en zeer bitteren smaak, waren tegen longziekten, atonie der ingewanden, cardialgie gebruikelijk, en zijn onlangs weer aanbevolen.

SCUTELLARIA GALERICULATA L. *Gemeen Glidkruid F. B. Sept.* I, 2. p. 453. — *Gr.* in Europa 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic.* Bat. 136. gaf vroeger HERBA TRIENTALIS seu TERTIANARIE.

S. LATERIFLORA L. *Gr.* in N. Amer. de HERBA, is onlangs door SPALDING in N. Amer. als geneesmiddel en prophyl. tegen hydrophobie geroemd, hetgeen BARTON grondig wederlegd heeft.

PRUNELLA VULGARIS L. *Gemeene Brunelle F. B. Sept.* I, 2. p. 455. *Ic.* Bat. 77. — *Gr.* in Europa; de bloeiende plant, HERBA PRUNELLE, seu BRUNELLE seu CONSOLIDE MINORIS.

AJUGA REPTANS L. *Voortkruipend Zenegroen F. B. Sept.* I, 2. p. 431. — *Gr.* op weil., langs hagen enz. in Europa. — *Ic.* H. IX. 17. Bat. 16. Het kruid, HERBA CONSOLIDE MEDIE MINORIS, SYMPHYTI MEDII seu BUGULE, als zamentrekkend wondmiddel, ook tegen haemoptoe, phthisis pulmon., fluor albus enz. gebr.

A. PYRAMIDALIS L. en hare varieteit β genevensis (*Ajuga genevensis L.*) — *Gr.* met de voorg. — *Ic.* H. IX. 18, 19, als HERBA CONSOLIDE MEDIE MAJORIS seu BUGULE op dezelfde wijze gebr.

A. IVA SCHREB. *Gr.* in N. Afrika, Z. Europ. wordt als HERBA IVA MOSCHATIE somtijds in Frankr. gebr.

B. A. CHAMEPITYS SCHREB. (*Teucrium Cham. L.*) — *Gr.* in de wijnbergen enz. in M. en Z. Europa, K. Azië, M. Afrika. — *Ic.* H. VIII. 1. De bloeiende plant als HERBA CHAMEPITYOS seu IVA ARTHRITICÆ, van harssigen reuk en aromatische smaak, vroeger tegen arthritis, rheumat., chron. huidziekten gebr.

XII. TEUCRIUM L. Corollae labium superius bipartitum, laciniis margini labii inferioris impositis; hinc fissura loco labii superioris et labium inferius 5-lobum; annulus in tubo nullus. Stamina approximata, e fissura labii superioris egredientia; antherarum sacculi rima longitudinali communi dehiscentes.

B. (322) 1. T. CHAMEDRYIS L. Perenne vel suffruticosum, basi procumbens, pubescens vel villosum, rarius glabratum, f. breviter petiolatis ovatis oblongisve inciso-crenatis basi cuneatis utrinque viridibus vel subtus canescentibus, floralibus minoribus vix dentatis, verticillis 2—6- floris superioribus racemosis, calycibus declinatis tubuloso- campanulatis, dentibus lanceolatis subaequalibus. *Liggende Chamander F. B. Sept. I. 2. p. 433.* — *Gr.* op drooge plaatsen, heuvels enz. in Z. Europa, M. Azie. — *Bl.* Jun. Aug. bl. bleek of donkerrood. — *Ic. D. 168. H. VIII. 4.*

G. D. De bloeiende plant, HERBA CHAMEDRYOS.

E. Reuk aangenaam balsamiek; smaak bitter, iets wrang.

B. Vluchtige olie (weinig), bittere extractstof en looistof.

W. Vluchtig opwekkend, ligt tonisch.

G. Tegen jicht als roborans (VESALIUS verhaalt, dat KAREL de Vijfde daardoor genezen werd), tusschenp. koorts, catarrhus pulmonum, hypochondrie enz., INFUS., zeldzaam.

P. Allen obsoleet; als EXTRACT., ESSENT., AQUA, SYRUPUS, CONSERVA.

B. (323) 2. T. MARUM L. *Gr.* in K. Azië, Egypte, Spanje, kleine heester — *Ic. D. 170. H. VIII. 2.* De bloeiende takken als HERBA MARI VERI seu CYRIACI gebr. van zeer sterken geurig-campherachtigen reuk, en scherp geurig bitteren smaak, als vluchtig zenuwmiddel tegen krampen enz., thans nog een bestanddeel van PULVIS STERNUTATORIUS. — De reuk dezer pl. is zoo doordringend, dat BOERHAAVE zegde: »natura nil simile procreavit.»

3. T. BOTRIS L. gaf HERBA BOTRYOS CHAMEDRYOIDES.

4. T. SCORODONIA L. *Wilde Salie Gamander F. B. Sept. I. 2. p. 431. Ic. Bat. 57.* HERBA SCORODONIE seu SALVIE SYLVESTRIS.

5. T. POLIUM L. gaf HERBA POLII LUTEI seu P. MONTANI GALLORUM.

6. T. CRETICUM L. HERBA TEUCRII seu POLII CRETICI.

7. T. MONTANUM L. HERBA POLII MONTANI GERMANORUM.

B. (324) 8. T. SCORDIUM L. *Water Gamander F. B. Sept. I. 2.*

p. 433. — *Gr.* op natte oorden, langs slooten in Europa en M. Azië 2. — *Ic.* D. 169. H. VIII. 3. De bloeiende plant, HERBA SCORDII van geurigen, knuflookachtigen reuk, en bitter-arom. smaak, was als gifwerend en antiseptisch geneesmiddel en *uitwendig* tegen zweren, en *inwendig* tegen rotkoortsen, kinderziekte, de pest, ingewandswormen enz., als diaphoretic. tegen rheumat zeer beroemd. Vele Praep. waren bekend; AQUA SCORDII, ESSENTIA SIMPLEX en COMPOSITA *seu* DIASCORDIUM LIQUIDUM, ESSENTIA ALEXIPHARM. STAHLII, ELECTUARIUM DIOSCORIDIS *seu* FRACASTORII. — WINKLER trok uit het kruid een eigenaardig beginsel.

COLLINSOIA CANADENSIS L. gaf vroeger RADIX en HERBA COLLINSOIAE. — *Ic.* LINNÆUS Hort. Cliff. Tab. 5. Is zweetdrijvend, en vooral tegen den beet der ratelslang aanbevolen.

Fam. VERBENACEÆ JUSS. — (K. II. 40.)

VITEX AGNUS CASTUS L. Een Z. Europ. heester, de takken vroeger tot bewaring der kuischheid in gebr.; — de zaden, SEMEN AGNICASTI, van scherp peperachtigen smaak waren tegen allerhande ziekten gebr.

V. NEGUNDO L. Een O. Ind. heester; de bladen aldaar tegen zwellingen der gewrichten enz. gebr.

VERBENA OFFICINALIS L. *Genezende IJzerhard F. B. Sept. I, 2. p. 455. — Gr.* in Europ. enz. 2. — *Ic.* H. V. 42. Bat. 31. De reuklooze, zwak bittere bladen, HERBA VERBENÆ, waren vroeger als een remedium universale tegen een heil van ziekten in groot aanzien.

Fam. ACANTHACEÆ R. BR. — (K. II. 49.)

ACANTHUS MOLLIS L. *Gr.* in Z. Europa. 2. — *Ic.* PLENCK 305. De wortel en bladen, RADIX en HERBA ACANTHI *seu* BRANCA URSINÆ VERM., tegen diarrhee, haemoptoe vroeger, thans zeldzaam tot clysmata emoll. gebruikt.

JUSTICIA ADHATODA L. en J. PANICULATA BURM. in O. Ind. als febrifug. en stomach., J. PECTORALIS JACQ. op de Antillen als pectorale, J. EBOLIUM L. in O. Ind. als diuret., J. NASUTA L., *ibid.*, tegen borst-ziekten gebr.

Fam. PRIMULACEÆ VENT. — (K. II. 37.)

LYSIMACHIA VULGARIS L. *Gemeene Wederik F. B. Sept. I, 1. p. 183. — Gr.* langs wateren enz. in geheel Europa. 2. — *Ic.* H. VIII.

15. Bat. 122. HERBA L. LUTEA vroeger tegen zweren, wonden, toring gebr.

L. NUMMULARIA L. *Rondbladige Wed. F. B. Sept. t. a. p. — Ic. H. VIII. 16. Bat. 173 tot gelijk doel als HERBA NUMMULARIÆ.*

L. NEMORUM L. *Bosch-Wed F. B. Sept. t. a. p. gaf HERBA ANAGALLIDIS LUTEA.*

L. EPHEMERUM L. gaf RADIX EPHEMERI.

(325) ANAGALLIS PHOENICEA DC. en A. COERULEA P. *Roode en blaauwe Basterdmuur F. B. Sept. I, 1, p. 185. V. G. p. 91 — Syn. van beiden A. arvensis L. α en β. — Ic. D. 153. H. II. 45 en 46 Bat. 3. — Gr. op bebouwde plaatsen in Europa. Bl. zomers. ☉. De geheele bloeiende plant, vooral de eerstgenoemde als HERBA ANAGALLIDIS, van scherp-bitteren smaak, oplossend, in grooter giften giftig, vroeger tegen Hydrops, verstoppingen, geelzucht, mania enz. inwendig beroemd; uitwendig tegen carcinoma en andere zweren. — EXTRACTUM, SYRUP., AQUA enz. obsoleet.*

(326) PRIMULA OFFICINALIS JACQ. *Voorjaars Sleutel bloem F. B. Sept. I, 1, p. 179. (Syn. P. veris α officinalis L.) Gr. in Europa op graslanden enz. — Bl. Apr. Mei. 4. gekweekt. — Ic. D. 152. H. III. 34. De bloemen, FLORES PRIMULÆ VERIS seu PARALYSEOS. Vroeger RAD., HERBA, als krachtige nervina gebr. De bloemen thans als onschuldig geneesmiddel en huisartsenij, als thee bij ligte verkoudheden enz. gebr.*

Verwisseling met P. ELATIOR JACQ. Gesteelde Sl. F. B. Sept. t. a. p. (Syn. P. veris β elatior L.) Gr. met de voorg. — Ic. D. t. a. p. fig. 7. H. III. 25.

(327) CYCLAMEN EUROPEUM L. *Gr. in Z. Europa 4. — Ic. H. XIII. 8. de knolvormige wortelstok (RAD. CYCLAMINIS seu ARTHANITÆ) was als drastisch purgans tegen ingewandswormen, hydrops, geelzucht, chron. kinderziekten in- en uitwendig gebruikelijk; is versch zoo scherp, dat er enteritis door veroorzaakt kan worden.*

Fam. GLOBULARIÆ DC. — (K. II. 44).

GLOBULARIA VULGARIS L. *Laag Kogelkruid F. B. Sept. I, 1, p. 129. Gr. in Europa 4., de iets bittere bladen, FOLIA GLOBULARIÆ als purgans tonic. gebr.*

G. ALYpum L. een Z. Europ. heestertje, wiens bladen, FOLIA ALYPI, eenen bitteren scherpen smaak bezitten, en in Z. Frankr. als pur-

gans tonicum, ook tegen diarrhee, hydrops enz. niet zelden gebruikt. Zijn volgens LOISELEUR-DESLONGCHAMPS het beste Surrogaat der Fol. Sennae.

Fam. PLUMBAGINEÆ JUSS. — (K. II. 36).

STATICE [LIMONIUM L. *Pluimvormend Limoenkruid F. B. Sept. 1.* p. 265. gaf vroeger RAD. BEHEN RUBRI.

PLUMBAGO EUROPEA L. *Gr. in Z. Europ. 2.* — *Ic. FLECK. 95.* De scherpe wortel (RADIX DENTELLARIE seu DENTARIE) wordt in Frankr. tegen kiespijn, en het decoct met olie bereid tegen huidziekten enz. gebr. Ook de HERBA DENTELLARIE seu STIP. ANTONII tot gelijk doel in decoct. Bevat volgens DULONG eene kristallis. *Plumbagine* en vette kleurstof. Men verwisselde dezen wortel niet met eene andere RADIX DENTARIE p. 19.

Fam. PLANTAGINEÆ JUSS. — (K. II. 33).

(328) PLANTAGO ARENARIA W. et KIT. *Gr. in Z. Europa op zandige plaatsen. ☉.* — *Ic. D. 150. H. V. 16.*

(329) P. PSYLLIUM L. *Gr. vooral langs de Midd. Zee ☉.* *Ic. D. 149. H. V. 17.*

(330) P. CYNOPS L. Een kleine Z. Europ. heester. — *Ic. D. 151. H. V. 8.*

Deze drie pl., doch vooral de eerste, geven het SEMEN PSYLLII, hetwelk vooral in Frankrijk verzameld en naar elders uitgevoerd en in katoendrukkerijen enz. gebruikt wordt. Vroeger als verzachtend geneesmiddel *in-* en *uitwendig* bij pneumonie, dysenterie enz. gebr. De zaden schijnen echter eenige scherpte te bevatten.

(331) P. MAJOR L. *Groote Weegbree F. B. Sept. I, 1. p. 139, zeer gemeen langs de wegen, op weil. enz. in Europa, Azië en N. Amer. 2.* — *Ic. H. V. 13. Bat. 262.* De wortel en bladen, HERBA en RAD. PLANTAGINIS MAJORIS waren vroeger als zacht adstringens inwendig tegen tering, haemoptoe, de versche bl. en het uitgeperste sap tegen wonden, zweren, *uitwendig* gebr., en zijn, wat het laatste gebruik betreft, in de nieuwe *Pharm. Bor.* op nieuw vermeld (FOLIA RECENTIA PL. MAJORIS).

P. MEDIA L. *Ruige Weegbree F. B. Sept. t. a. p. Gr. in Europa als de voorg. 2.* *Ic. H. V. 14. Bat. 317. RAD. en HERB. PL. MEDIA* vroeger als de voorg. gebr.

P. LANCEOLATA L. *Smalle Weegbree* F. B. Sept. 1, 1. p. 141. — Gr. als de voorg. in Europ., Azie, N. Amer. — Ic. H. V. 15. Bat. 42. RAD. EN RBA PL. MINORIS seu TRINERVIE als *Pl. major* vroeger gebr.

P. MARITIMA L. *Zee Weegbree* F. B. Sept. t. a. p. — Gr. langs de Europ. zee-kusten $\frac{1}{2}$., enz.

P. ÆGYPTIACA JACQ. Gr. in Egypte, ☉; dienen beide tot bereiding van Soda.

Subclassis IV. MONOCHLAMYDEÆ DC.

Eén bloemhulsel (*perigonium* seu *perianthium*) omsluit de bevruchttingswerktuigen.

Fam. LI. CHENOPODEÆ VENT.

Flores *hermaphroditi* aut *polygami*. Perigonium 5-*partitum*, aestivatione *imbricata*. Stamina *in fundo perigonii inserta*, numero *laciniarum aequalia* aut *pauciora et laciniis opposita*. Ovarium *liberum* aut *inferne perigonio adnatum*, 1-*loculare*, 1-*ovulatum*, ovulo *in ovarii fundo offixo*. Stylus 1, *simplex*, aut 2, 3, 4-*partitus stigmata indivisa*. Fructus *indehiscens*, *siccus* aut *bacca spuria e calyce carnosio facta*. Embryo *circularis*, *periphericus*, aut *spiralis*, *radicula hilum spectans*; albumen *farinaceum* aut o. — (K. II. 28).

De *Chenopodeën* zijn eene kleine Familie van kruidachtige gewassen in de gematigde luchtstreken, met meestal afwisselende bladen, zonder steunblaadjes en kleine, gewoonlijk groene, bloemen.

Eigenschappen. Zij bezitten over het algemeen weinig bijzondere krachten. Sommigen bevatten veel *slijm*, anderen *suiker*, zoodat enkelen een nuttig voedsel voor mensch en dieren opleveren. Eenigen bevatten *vlugtige olie*. De zaden zijn rijk aan zetmeel, waardoor *Chenopodium Quinoa* volgens HUMBOLDT. in Peru de plaats van rijst vervangt.